

**DESTEKLEME POLİTİKALARININ HAYVANCILIK İŞLETMELERİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: İĞDIR İLİ ÖRNEĞİ**

Ali KAYSİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Yrd. Doç. Dr. Yakup Erdal ERTÜRK

Doç. Dr. Adem AKSOY

2018

Her hakkı saklıdır

T.C.
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DESTEKLEME POLİTİKALARININ HAYVANCILIK İŞLETMELERİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: İĞDIR İLİ ÖRNEĞİ**

Ali KAYSİM

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

İĞDIR

2018

Her hakkı saklıdır

Yrd. Doç. Dr. Yakup Erdal ERTÜRK ve Doç. Dr. Adem AKSOY danışmanlığında Ali KAYSİM tarafından hazırlanan bu çalışma 01/03/2018 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Adem AKSOY

Üye: Prof. Dr. Ecevit EYDURAN

İmza

Üye: Yrd. Doç. Dr. Yakup Erdal ERTÜRK

İmza

Üye: Yrd. Doç. Dr. Nuray DEMİR

İmza

Üye: Yrd. Doç. Dr. Bakiye KILIÇ TOPUZ

İmza

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim kurulunun / /2018 tarih ve 2018/ sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Süleyman TEMEL

Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Ali KAYSİM

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZET

DESTEKLEME POLİTİKALARININ HAYVANCILIK İŞLETMELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: İĞDIR İLİ ÖRNEĞİ

KAYSİM, Ali

Yüksek Lisans Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

1. Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yakup Erdal ERTÜRK

2. Tez Danışmanı: Doç. Dr. Adem AKSOY

Mart 2018, 68 Sayfa

Tez çalışması Iğdır ili Merkez ilçe, Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca, ilçelerine bağlı köylerde, hayvan yetiştiriciliği yapan ve hayvancılık desteklemelerinden faydalanan tesadüfi olarak seçilen 397 işletmenin sahibiyle yüz yüze anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada deneklerin yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, gelir seviyesi gibi tanımlayıcı özellikleri dikkate alınarak, uygulanmakta olan hayvancılık destekleri hakkındaki görüşlerinin neler olduğu, tarımsal politikalar ile ilgili beklentileri ve sorunlarını belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmaya katılan işletmecilerin % 22,4'ü buzağı desteği, % 22,2'si süt desteği ve % 18,7'si küçükbaş küpe desteği alırken, % 59,2'si aldığı destek miktarını yeterli bulduğunu bildirmiştir. İşletmecilerin % 39,8'i hayvancılık faaliyetleri için aldıkları desteği hayvanların bakım ve beslenmesi ne harcadıklarını, % 39,3'ü hayvanların sayısını arttırdıklarını, % 20,9'u ise işletmeye daha geliştirilmiş alet aldıklarını belirtirken, % 43,6'sı aldıkları destekle borçlarını ödediğini, % 5'i çocuğunu evlendirdiğini, % 6,5'i araba aldığını belirtmiştir. İşletmecilerin % 28,7'si hayvancılık desteklerini akraba ve komşulardan, % 22,2'si televizyondan, % 20,7'sinin köye asılan afiş ve broşürlerden, dağıtılan kitapçıklardan, % 10,8'i Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) internet sitesinden, % 10,6'sı köye gelen GTHB personelinden öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

Araştırma bulguları üreticilerin desteklemelerden zamanında haberdar olmalarını sağlayacak tedbirlerin alınması gerektiğini, yapılan desteklemelerin etki analizlerinin her yıl yapılarak, desteklemelerin tespit edilen dezavantajlı yönlerinin giderilmesini, avantajlı yönlerinin de güçlendirilmesini sağlayacak şekilde yürütülmesi gerektiğini, destekleme başvurularının bürokratik iş ve işlemlere boğulmayacak şekilde basit ve anlaşılır şekilde olmasına özen gösterilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Politika, Hayvancılık, Destekleme, Iğdır, Hayvancılık İşletmesi.

ABSTRACT

EVALUATION OF SUPPORT POLICIES FOR LIVESTOCK ENTERPRISES; A CASE STUDY OF IĞDIR PROVINCE

KAYSİM, Ali

Master's Thesis, Department of Agricultural Economics

1st Thesis Adviser: Assist. Prof. Dr. Yakup Erdal ERTÜRK

2nd Thesis Adviser: Assoc. Prof. Dr. Adem AKSOY

March 2018, 68 Pages

This thesis study was carried out by using the face-to-face survey method with 397 randomly selected farmers who are doing livestock breeding and benefiting from animal husbandry support in the villages which are located in Iğdir city center and in its' districts, which are December, Karakoyunlu and Tuzluca. It was aimed to determine the opinions of producers about the livestock support being implemented and the expectations about agricultural policies by considering the descriptive characteristics of producers such as age, gender, education level and income level.

22,4% of the farmers received calf support, 22,2% received milk support and 18,7% received small bow ear support. 59,2% of the producers found that the amount of support they received was satisfactory. It was found that 39, 8% of the farmers spent their support for animal care and, 39,9% of them for increasing the number of animals, 20,9% of them for buying more sophisticated tools. 43,6% of farmers stated to have paid their debts with support and 6,5% of them for buying a car. 28,7% of farmers stated that they heard livestock support from relatives and neighbors, 22,2% from televisions, 20,7% from brochures and brochures, 10,8% from Ministry of Food, Agriculture and Livestock (MFAL) website and 10,6% from MFAL staff.

The research findings show that measures must be taken to ensure that producers are informed of their support in a timely manner. Also, impact analyzes of the supplements should be made annually. The identified disadvantaged aspects of the supports should be eliminated and their advantageous aspects should be strengthened. Precautions should be taken to ensure that the applications for support are simple and understandable.

Keywords: Policy, Animal Husbandry, Supports, Iğdir Province, Livestock Business.

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Dünyada nüfus artışına paralel olarak artan beslenme ve gıda sorunu hayvancılığın stratejik önemini korumaktadır. Hayvancılık insanların yeterli ve dengeli beslenmesi, işletmelerde sürekli bir gelir kaynağı olarak işletmeci ve ailesinin günlük nakit ihtiyacını karşılaması, işgücü kullanımında etkinliğini artırması, gübresi ile toprağın verimliliğini geliştirmesi, bitkisel üretime uygun olmayan alanları mera ve çayır olarak değerlendirmesi ve çıktılarının birçok sanayi dalında üretilen ürünlerin hammaddesi olarak kullanılması açısından ekonomik öneme sahip bir tarımsal faaliyet alanıdır. Hayvancılığa her yıl verilen ve sürekli artarak devam eden desteklemelerin işletmelerin faaliyetlerine devam etmesini, altyapısının güçlendirilmesini, üretimlerinin arttırılmasını teşvik etmek gibi etkileri bulunmaktadır. Destekleme faaliyetlerinin üreticiler açısından neler ifade ettiği, alınan desteklemelerin amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığı, verilen miktarlardan memnuniyet düzeylerinin araştırılması ve bu konularla ilgili eğitici yayınların yapılması destekleme politikalarının başarısı açısından önemlidir.

Araştırma konusunun seçiminde, tez aşamasında her zaman destek veren ve çalışma süresi boyunca desteğini devam ettiren kıymetli hocam, Yrd. Doç. Dr. Yakup Erdal ERTÜRK'e, Prof. Dr. Ecevit EYDURAN'a, Doç. Dr. Adem AKSOY'a, Iğdır ve Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü hocalarına, anketlerin yapılmasında yardımcı olan değerli meslektaşlarım Ferit ŞURGUN, Burcu GÜL ve Nurtaç ŞAMILOĞLU'na, Ziraat Bankası Karakoyunlu Şubesinde çalışan değerli mesai arkadaşlarımdan Ziya BAYAT ve Aytekin AKAR'a, değerli arkadaşım Türkçe öğretmeni Ramazan USLU'ya, bu süreçte her zaman yanımda olan aileme, abime, yengeme, ablalarıma, özellikle ablam Çiğdem KAYSİM'e, annem Teyfe KAYSİM ve babam Arap KAYSİM'e, biricik yeğenim Elif Naz KAYSİM'e ve ismini yazamadığım yardımlarını esirgemeyen tüm dostlarıma özellikle de sabır ve samimiyetle soruları cevaplayan kıymetli çiftçilerimize sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Ali KAYSİM

MART -2018

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	4
3. MATERYAL ve YÖNTEM	14
3.1 Materyal.....	14
3.2.Yöntem	14
3.2.1. Örnek işletmelerin seçilmesinde uygulanan yöntem	14
3.2.2. Verilerin analizinde uygulanan yöntem	15
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	17
4.1.Türkiye’de Hayvancılık Destekleme Politikaları	17
4.2. Türkiye’de Destekleme Ödemeleri.....	17
4.3. Iğdır ili Hayvancılık Desteklemeleri	18
4.4. Türkiye’de 2017 Yılı İtibariyle Hayvancılık Desteklemeleri.....	19
4.4.1. Yem bitkileri desteklemeleri.....	19
4.4.2. Hayvan başına ödenen destekleme miktarları.....	20
4.5. Çiğ süt üretim desteklemesi.....	22
4.6. Arıcılık desteklemesi	22
4.7. Hastalıktan arı işletmelere verilen desteklemeler	23
4.8. Programlı aşı desteği.....	24
4.9.Besilik erkek sığır desteği.....	24
4.10. Hayvan gen kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi desteği	25
4.11. Anket Sonuçları	25

4.11.1. İşletmecilerin demografik özellikleri.....	25
4.11.2. İşletmelerin Özellikleri	30
4.11.3. Hayvancılık Destekleriyle İlgili Bulgular	40
4.11.4. Ki-kare analiz sonuçları	51
4.11.5. İşletmelerin Tarımsal Gelirlerine İlişkin Sınıflama Ağacı Diyagramı .	54
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	58
KAYNAKLAR	62
ÖZGEÇMİŞ.....	69

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler

\$	Amerikan Doları
%	Yüzde
Da	Dekar
Kg	Kilogram

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
AKS	Arıcılık Kayıt Sistemi
BAĞ-KUR	Esnaf, Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BMB	Batı Marmara Bölgesi
BSE	Deli Dana Hastalığı
CART	Classification and Regression Tree
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
DAK	Doğu Anadolu Kırmızısı
DB	Dünya Bankası
DGD	Doğrudan Gelir Desteği
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EBK	Et Balık Kurumu
ESK	Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü
GSS	Genel Sağlık Sigortası
GTHB	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
HAYGEM	Hayvancılık Genel Müdürlüğü
HİBS	Hayvancılık İstatistikleri Bilgi Sistemi
IMF	Uluslararası Para Fonu
KAB	Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi
KES	Kırmızı Et Kayıt Sistemi
KKBS	Koyun- Keçi Bilgi Sistemi
KKKS	Koyun Keçi Kayıt Sistemi
LSD	Lumpy Skin Disease
MIS	Manda Islah Sistemi
RG	Resmi Gazete

SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
TİFTİKBİRLİK	Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği
TKB	Tarım ve Köy işleri Bakanlığı
TKS	Tiftik Kayıt Sistemi
TL	Türk Lirası
TMS 41	Türkiye Muhasebe Standardı
TRA1	Düzy İki Bölgesi
TRUP	Tarım Reformu Uygulama Projesi
TURKVET	Hayvan Kayıt Sistemi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TV	Televizyon
Vb.	Ve Benzeri
YTK	Yetkilendirilmiş Tohumculuk Kuruluşu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 4.1. Hayvancılık desteklerinin tarımsal desteklemeler içinden aldığı pay	18
Şekil 4.2. İşletmelerin tarımsal gelirlerine ilişkin sınıflama ağacı diyagramı	57

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No

Çizelge 4.1. Tarımsal destekleme ödemeleri ve hayvancılık destekleri	17
Çizelge 4.2. Iğdır ilinde 2003-2017 yıllarında ödenen tarımsal destekleme ödemeleri	19
Çizelge 4.3. Buzağı, malak ve manda desteklemeleri.....	21
Çizelge 4.4. Anaç koyun, keçi ve tiftik üretim desteklemeleri	22
Çizelge 4.5. Arıcılık desteklemesi.....	23
Çizelge 4.6. Hastalıktan ari işletmelere verilen desteklemeler	23
Çizelge 4.7. Programlı aşı desteği	24
Çizelge 4.8. Hayvan gen kaynakları desteği	25
Çizelge 4.9. İşletmecilerin yaş gruplarına, cinsiyete ve medeni duruma göre dağılımı	26
Çizelge 4.10. İşletmecilerin hane halkı ve ailedeki çocuk sayısı.....	26
Çizelge 4.11. İşletme sahiplerinin öğrenim süreleri ve eğitim seviyeleri.....	27
Çizelge 4.12. İşletmecilerin hanelerinde çalışan sayısı.....	27
Çizelge 4.13. İşletme sahiplerinin kişisel dağılımları	28
Çizelge 4.14. İşletme sahiplerinin sosyal güvence durumları.....	28
Çizelge 4.15. İşletme sahiplerinin yaşadıkları yer, ilçe adı ve köyün konumu	29
Çizelge 4.16. İşletme sahiplerinin tarım dışı faaliyetleri	29
Çizelge 4.17. İşletme sahiplerinin çiftçilik ve hayvancılık deneyimleri.....	30
Çizelge 4.18. İşletmelerin aile işgücü, yabancı işgücü durumu ve çalışma şekli	30
Çizelge 4.19. İşletme sahiplerinin kooperatifleşme durumu.....	31
Çizelge 4.20. İşletmelerin danışmanlık hizmeti durumları	31
Çizelge 4.21. İşletmelerin tarımsal faaliyetleriyle ilgili bilgi kaynakları	32
Çizelge 4.22. İşletme sahiplerinin arazi varlıkları	33
Çizelge 4.23. İşletme sahiplerinin arazi kullanım biçimleri	34
Çizelge 4.24. İşletmelerdeki hayvan varlığı.....	34
Çizelge 4.25. İşletmelerin hayvancılık faaliyetleri	35
Çizelge 4.26. İşletmelerin hayvancılık faaliyeti yapma nedenleri	35
Çizelge 4.27. İşletmelerin hayvancılık faaliyetlerinde önemli harcama kalemleri	36
Çizelge 4.28. İşletmelerin 2016 yılı toplam tarımsal faaliyet geliri	36
Çizelge 4.29. İşletmelerin günlük süt üretimi ve satışı	37
Çizelge 4.30. İşletmelerin besicilik faaliyetleri.....	37

Çizelge 4.31. İşletmelerde uygulanan beslenme sistemi.....	38
Çizelge 4.32. İşletmelerin ahır tipleri	38
Çizelge 4.33. İşletmelerin kaba yem durumu.....	39
Çizelge 4.34. İşletmelerde slaj ve yem bitkisi durumları.....	39
Çizelge 4.35. İşletmelerde suni yem kullanımı	40
Çizelge 4.36. İşletmecilerin 2016 yılında aldığı destekler	41
Çizelge 4.37. İşletmelerin son beş yılda hayvancılık desteği alma durumları.....	42
Çizelge 4.38. İşletmelerin son beş yılda banka kredisi kullanma durumları	43
Çizelge 4.39. İşletmecilerin hayvan başına aldıkları destek sayısı	43
Çizelge 4.40. Son beş yılda hayvancılığa yapılan desteklemelerin başarı durumu	44
Çizelge 4.41. İşletmecilerin hayvancılık destekleri hakkındaki bilgi kaynakları	44
Çizelge 4.42. Son beş yılda alınan yem bitkileri desteğinin ekim alanlarına etkisi	45
Çizelge 4.43. İşletmelerin 2014-2016 yılları arasında yem ekimine ayırdıkları alanlar.....	45
Çizelge 4.44. İşletmelerin verilen destek miktarından memnuniyet durumları.....	46
Çizelge 4.45. Yapılan desteklemelerden bölge için önemli olanlar.....	46
Çizelge 4.46. 2017 Yılında hayvancılık desteklemeleri ile ilgili görüşleri	47
Çizelge 4.47. 2017 Hayvancılık destekleri başvurma durumları	48
Çizelge 4.48. 2017 yılındaki desteklemelerinin Hayvancılık için önemi	48
Çizelge 4.49. Desteklemelerin Tarımsal Gelirde Meydana Getirdiği Değişim.....	49
Çizelge 4.50. Desteklemeden faydalandıktan sonra işletmelerde hayvan refahı.....	49
Çizelge 4.51. Desteklemelerin kullanım şekilleri	50
Çizelge 4.52. Desteklemelerden yararlanırken karşılaşılan sorunlar.....	50
Çizelge 4.53. Yaş gruplarıyla başvuracakları desteklemeler arasındaki ilişki	51
Çizelge 4.54. Yaş gruplarıyla destek miktarlarını yeterli bulmaları arasındaki ilişki ...	52
Çizelge 4.55. Hayvancılık deneyimiyle destek miktarlarını yeterliliği ilişkisi	52
Çizelge 4.56. Çiftçilik deneyimiyle destek miktarı memnuniyeti arasındaki ilişki.....	53
Çizelge 4.57. Hayvancılık deneyimiyle destek miktarı memnuniyeti arasındaki ilişki	53
Çizelge 4.58. Yaş gruplarıyla başvuracakları desteklemeler arasındaki ilişki	54
Çizelge 4.59. Hayvancılık deneyimiyle desteklerin işletmeye etkisi arasındaki ilişki..	54

1. GİRİŞ

Dünyada nüfus artışına paralel olarak artan beslenme ve gıda sorunu, her geçen gün hayvancılığın stratejik önemini artırmaktadır (Ertuğrul, 2000; Uğur, 2004). Hayvancılık insanların yeterli ve dengeli beslenmesi, işletmelerde sürekli bir gelir kaynağı olarak işletmeci ve ailesinin günlük nakit ihtiyacını karşılaması, işgücü kullanımında etkinliğini artırması, gübresi ile toprağın verimliliğini geliştirmesi, bitkisel üretime uygun olmayan alanları mera ve çayır olarak değerlendirmesi ve çıktılarının birçok sanayi dalında üretilen ürünlerin hammaddesi olarak kullanılması açısından ekonomik öneme sahip bir tarımsal faaliyet alanıdır (Başpınar, 2007; Öztornacı, 2013).

Türkiye’de artan nüfusun meydana getirdiği hayvansal ürünlerin tüketimine yönelik talep ve yükselen sosyo-ekonomik refah düzeyi et ve süt üretiminin artırılmasını zorunlu kılmaktadır (Aydın ve ark., 2010) Bununla birlikte hayvancılık sektörü içinde birçok yan sektörü barındırması, geniş istihdam imkanları yaratması sebebiyle ülke ekonomisine olduğu kadar sosyal sorunların çözümüne de ciddi katkılar sağlamaktadır. Hayvancılık, birim yatırıma en yüksek katma değer oluşturan ve en düşük maliyetle istihdam imkânı sağlayan tarımın bir alt sektörüdür (Demir, 2012).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2017 yılında toplam istidam içinde tarımsal istihdamın oranı yaklaşık % 19,3 düzeyindedir (TÜİK, 2018a). Hayvancılığın tarım üretim içindeki payının % 51,8 olduğu da dikkate alındığında hayvancılığın köyden kente nüfus göçünü önlemek gibi hayati önem taşıyan bir sosyo-ekonomik görevi de bulunmaktadır (Akpınar ve ark., 2012).

Türkiye’de toplam 184.329.490 dekar arazinin % 66,42’si hem bitkisel üretim hem de hayvancılık yapan işletmeler, % 33,56’sı yalnız bitkisel üretim yapan işletmeler, % 0,03’ü yalnız hayvancılık yapan işletmeler tasarrufunda bulunmaktadır (TÜİK, 2018b).

Hayvancılık, Türk tarımında önemli bir yere sahiptir. Toplam tarımsal üretim değeri içinde hayvansal üretim değerinin aldığı pay ülkelerin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde kullanılan diğer ölçütlerle birlikte önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir (Saçlı, 2007; Peşmen ve Yardımcı, 2008). Hayvansal üretim değerinin, toplam tarımsal üretim değerinden almış olduğu pay 2000-2016 yılları arasında giderek

artmıştır. TÜİK verilerine göre; 2000 yılında % 44,17 olan hayvansal üretimin tarımsal üretimden aldığı pay, 2009 yılında % 44,51'e ulaşmıştır. Hayvansal üretim değeri 2010 yılında % 51,50, 2011 yılında % 53,57, 2012 yılında % 56,21, 2013 yılında % 51,49, 2014 yılında % 52,13, 2015 yılında 51,73 ve 2016 yılında % 56,38 pay alarak hep %50'nin üzerinde seyretmiştir (TÜİK, 2018c).

Sayılan bütün bu gerekçeler hayvancılığın ülke ekonomisindeki yerini ve önemini ortaya koymaktadır. İlave olarak hayvansal ürünlerin insanların beslenmesinde, zihinsel ve bedensel gelişiminde ki eşsiz önemi de dikkate alındığında hayvancılığın desteklenmesini gerekli kılmaktadır (Ertürk ve ark., 2015).

Tarım politikalarında, gıda güvenliğinin sağlanması, artan nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesi ile kaliteli ve güvenilir gıdaya ulaşması; ekonomik, sosyal ve çevre açısından sürdürülebilir, örgütlü, rekabet gücü yüksek ve doğal kaynakların etkin kullanılması ve geliştirilmesi temel amaçtır. Tarımsal desteklemeler; tarımın korunması, tarımsal faaliyetlerin özendirilmesi ve sürdürülmesinin teşviki amacıyla alınan önlemlerin bütünüdür (Eraktan, 2001). Tarım sektörü için yapılan her türlü harcama destekleme politikası kapsamında olup bunlar tarımı koruyan, tarım sektörünü geliştiren, tarımı özendiren, tarımsal altyapıyı sağlayan, tarımsal üretimi ve tarımsal verimliliği artırmaya yönelik olarak yapılan her türlü destek için yapılan harcamaları kapsamaktadır (Gaytancıoğlu 2009). Destekleme alımları, girdi desteği, faiz sübvansiyonu, doğal afet ödemesi, teşvik primi, ekim alanı kontrolü, taban fiyat, ürün rehini, yatırım ve ihracat teşvikleri vb. uygulamalar birer tarım politikası aracıdır (Yılmaz, 2000).

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren tarım politikaları kapsamında bitkisel üretime önemli düzeylerde destek sağlanırken, hayvancılığa sağlanan destekler daha sınırlı düzeylerde kalmış olmasına rağmen yüksek bir katma değere sahip olan hayvancılık sektörü çeşitli politikalarla desteklenmeye çalışılmıştır (Yavuz, 2001).

2000 yılından bugüne uygulanan hayvancılık destekleri aracılığıyla, hayvancılık faaliyetlerinde ırk ıslahı, kaba yem üretiminin artırılması, verimliliğin artırılması, işletmelerin ihtisaslaşması, işletmelerde hijyen şartlarının sağlanması, hayvan sağlığı ve refahı, hayvan kimlik sisteminin teşviki, hayvansal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması

ile bunlarla ilgili kontrol, takip ve standartların iyileştirilmesi amacıyla mevcut destekleme araçlarına ek olarak et primleri, pazarlama destekleri, hayvancılık işletmelerinin modernizasyonuna yönelik destekler ile çevresel önlemlere yönelik tedbirler uygulamaya konulmaya çalışılmıştır (Ertürk ve ark., 2015). Yeni destekler yoluyla hayvancılık alt sektöründe ihtisaslaşmış hayvancılık işletmelerinin sayısının artırılması da hedeflenmiştir. Uygulama kapsamının genişlemesi sonucunda hayvancılık desteklerinin tarım destekleme bütçesi içindeki payı % 30'lar seviyesine yükselmiştir (Anonim 2017).

Iğdır ili hayvancılık işletmelerinin söz konusu desteklerden ne ölçüde faydalandığının ortaya konulması bölge hayvancılığının gelişimi açısından doğru politika araçlarının kullanılmasına yol gösterecektir. Bu çalışmada hayvancılık alt sektöründe uygulanan politikaların Iğdır ilinde hayvancılık yapan işletmeler üzerine etkisini belirlemek ve hayvancılık yapan işletmelerin problemlerini tespit edip bu problemlere çözüm önerileri getirmek amaçlanmıştır.

Toplam 5 bölümden oluşan çalışmanın; Giriş, kaynak özetleri, materyal metot bölümünden sonra bulgular işlenmiş ve tartışma yapılmıştır. 4. bölüm olan araştırma ve bulgular kısmında, işletmelere ait bilgiler yer almaktadır. Genel olarak işletmelerin arazi varlıkları, hayvan sayıları, çalışan iş gücü sayıları, mal varlıkları, destekleme alma durumları hakkında elde edilen bilgiler paylaşılmıştır. 5. ve son bölüm olan sonuç ve öneriler kısmında ise konuyla ilgili genel olarak değerlendirme yapılmıştır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Abay ve ark., (2005) “Türkiye’de Tarım Politikalarında Değişim” adlı çalışmalarında bütçe üzerindeki baskıyı azaltma ve tarım sektöründeki büyümeyi teşvik etme amacına yönelik olarak Dünya Bankasının (DB) desteği ile 2000 yılından itibaren uygulanmaya başlayan tarım reformu politikaları incelenmektedir. İncelenen tarım reformu politikaları (1) doğrudan gelir desteği, (2) fiyat ve girdi desteklerinin aşamalı olarak kaldırılması ve (3) tarımdaki devlet işletmelerinin özelleştirilerek tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında hükümet müdahalesinin azaltılmasını konu alan üç ana unsuru içermektedir.

Ağca (2010), “Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikalarındaki Gelişmeler” adlı yüksek lisans tezinde tarımsal destekleme politikalarının gelişimi incelenmiş ve yapılan desteklerin hangi amaçla verildiği ve uygulanan desteklemelerin, belirlenen amaçlara ulaşıp ulaşmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre ülkemizde tarım kesimine işlerlik kazandırmak için son yıllarda köklü değişikliklere gidildiği ve desteklemelerin arz fazlası veren ürünlere değil de ithal edilen ürünlere yönlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Aksoy (2008), “Doğu Anadolu Hayvancılığının Avrupa Birliğine Uyumu ve Rekabet Edebilirliğinin Analizi” adlı doktora tezinde Türkiye’de büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın önemli ölçüde yapıldığı ve yapısal problemlerin en üst düzeyde olduğu, Doğu Anadolu Bölgesi ile Avrupa Birliği (AB) büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık sektörünün yapısal farklılıklarının ortaya koymayı ve AB ile rekabet edebilirlikte en önemli iki faktör olan kaliteli ve düşük maliyetli üretim yapılamamasının nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Aktaş (2009), “Konya İli Karapınar İlçesi Koyunculuk İşletmelerinin Ekonomik Analizi” adlı yüksek lisans tezinde Konya ili Karapınar ilçesinde koyunculuk işletmelerinin mevcut durumu incelenmiş, işletmede koyunculuk faaliyetinin karlılığı ve sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmayla işletmelerin daha iyi konuma ulaşmaları konusunda öneriler geliştirmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya konu olan işletmelerde mevcut işgücü potansiyelinin yeterince kullanılmaması işletmelerde yabancı işgücü masraflarını arttırmakta ve karlılığı düşürmekte olduğu tespit edilmiştir.

Arslan ve Elibüyük (2012), “Bigadiç ve Sındırgı’da Hayvancılık Ekonomisi” adlı makalelerinde Türkiye’nin birçok bölgesinde olduğu gibi Bigadiç ve Sındırgı’da da büyük bir sorun teşkil eden ilçe dışına yapılan göçlerin azaltmasında hayvancılığın nasıl bir katkısının olabileceği ve bölge halkı için hayvancılığın önemi ve etkisi ile sahada yapılan hayvancılık faaliyetlerindeki en önemli problemlerin neler olduğu araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre tarım için elverişli arazinin az olduğu araştırma sahasının doğusunda ve güneyinde yer alan dağlık alanlarda hayvancılığın temel ekonomik faaliyet olmasına karşın, et ve süt verimi düşük hayvanların tercih edilmesi yüzünden hayvancılığın bölge halkı için ekonomik getirisinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Aşkan ve Dağdemir (2015), “Devlet Desteklemelerinden Faydalanan Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Üretim Değerini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Erzurum, Erzincan, Bayburt İlleri Örneği” adlı makalelerinde TRA1 Düzey 2 Bölgesinde devlet teşvik ve desteklemelerinden faydalanan süt sığırcılığı yapan toplam 182 işletmenin üretimini etkileyen faktörlerin analizi yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre üniversite mezunu çiftçilerin, yem bitkisi alanına sahip, mısır silajı yapan, kapalı ahır tipine sahip işletmelerin gayri safi üretim değerinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ata (2014), “Türkiye’de Uygulanan Hayvansal Üretimi Destekleme Politikalarının Süt Sığırcılığı İşletmelerine Yansımaları: Burdur İli Örneği” adlı yüksek lisans tezinde Desteklemelerin Burdur ilinde faaliyet gösteren 50 adet gelişmiş (sabit süt sağım ünitesi ve soğutma tankı bulunan) ve 50 adet geleneksel süt sığırcılığı işletmesi üzerindeki etkileri anket yöntemiyle araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre işletmelerin işletme başına devletten aldıkları ortalama hayvancılık destek miktarı; gelişmiş işletmeler için 48.542.46 TL, geleneksel işletmeler için ise 11.546.01 TL olduğu, kullanılan hayvancılık desteklerinin brüt kâr üzerinde önemli etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Baliley and Slade (2004), “Factors Influencing Support for A National Animal Identification System for Cattle in The United States” adlı çalışmalarında ülkedeki bütün veterinerler ve 45 eyaletteki yetiştirici birliklerine elektronik ortamda anket formu gönderilerek gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, hayvan kimliği programlarının

uygulanmasına yönelik güçlü destek olduğunu ancak yetiştirici derneği liderlerinin yalnızca yaklaşık % 40'ının USAIP adlı belirli bir planı desteklediğini göstermiştir.

Bayındır (2008) “Van İlinde Büyükbaş Hayvan İşletmelerinde Bakım Besleme Yöntemlerinin Belirlenmesi ve Çiftçilerin Hayvan Besleme Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Tespit Edilmesi” adlı yüksek lisans tezinde Van ili Merkez ilçede büyükbaş hayvan işletmelerinin yapısal durumları incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, hayvan yetiştiricilerinin örgün eğitim seviyelerinin oldukça düşük olduğu ve % 74.6'sının hayvancılıkla ilgili hiçbir eğitim almadıkları görülmüştür. Yetiştiricilerin % 37'si uyguladıkları geleneksel bakım ve besleme yöntemlerini doğru kabul ettiklerinden yeni bilgiye ihtiyaç duymadıkları ve dolayısıyla mesleki bilgiye sahip teknik elemanlardan yararlanmadıkları belirlenmiştir.

Bayramoğlu (2010), “1980 Sonrası Türk Tarım Politikası: Kamu Yönetimi Açısından Bir Araştırma” konulu yüksek lisans tezinde 1980 sonrasında küresel sermaye ve onun aktörleri olan IMF, DB, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve AB'nin dayatmalarıyla tarım kesiminde yaşanan dönüşümler incelenmiştir.

Benin et al., (2003), “Policies for Livestock Development in The Ethiopian Highlands” adlı araştırmalarını 1999-2000 yılları arasında Etiyopya'nın kuzeyindeki Amhara bölgesindeki 98 köyde gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada 1991'den beri, Etiyopyanın yaylalarında yem kaynaklarının kullanımında önemli değişiklikler olduğuna vurgu yapılırken, ortak kullanılan otlak alanlarının ve özel çayırların kullanımı azalırken, ürün kalıntılarının ve satın alınan yemlerin kullanımının arttığı ifade edilmiştir. Buna ek olarak, destekleme politikaları kapsamında hayvan sağlığı hizmetlerinin kullanımının, modern hayvancılık türlerinin ve yönetim uygulamalarının yaygınlaşırken, hayvancılık yapanların sayısının giderek azaldığı tespit edilmiştir.

Can (2011), “Adana İli Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinde Elde Edilen Gübrenin Taban Suyuna Etkileri” adlı doktora tezinde büyükbaş hayvancılık işletmelerinde elde edilen gübrenin, taban suyuna etkisi araştırılmıştır. Çalışma bulguları kontrolsüz büyükbaş hayvancılık işletmelerinin yakın gelecekte çevreye geri dönüşümü zor olan zararlar verebileceğini ortaya koymuştur. Araştırma sahasında

işletmelerin, plansız ve projersiz inşa edildiği gibi, işletme içerisinde de çevre düzenlemesi yapılamadığı da belirlenmiştir.

Curabaz (2009), “Adana İlinde Büyükbaş Süt Hayvancılık İşletmelerinin İncelenmesi” konulu yüksek lisans tezinde Adana ilindeki üç bölgede (ova, geçiş ve dağlık bölge) büyükbaş süt sığırı işletmelerinin genel durumunun ortaya konması amaçlamıştır. Her bölgeden 20’şer olmak üzere toplam 60 adet büyükbaş süt sığırı işletmesi belirlenerek işletmelerin aile ve yabancı iş gücü durumları, hayvan sayıları, günlük gelirleri, işletmelerin tarım arazisi miktarları, büyükbaş hayvan ırkları ve diğer bazı özellikler saptanmaya çalışılmıştır.

Çallı (2016), “Türkiye’de Uygulanan Hayvancılık Destekleme Politikalarının Tokat İli Hayvancılık İşletmeleri Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde Türkiye’de uygulanan hayvancılık desteklerinin etkileri Tokat ili ve ilçelerinde büyükbaş hayvancılık faaliyeti gösteren toplam 188 işletme örneğinde incelenmiştir. Çalışma bulguları üreticilerin % 75’inin üretici örgütlerine üye olduklarını ve işletme büyüklüğü arttıkça üretici örgütüne üye olma oranının arttığını göstermiştir. Araştırma alanındaki üreticilerin desteklemeler hakkındaki bilinç düzeylerinin yüksek olduğu, destekleme koşullarını iyi bildikleri belirlenmiştir.

Çomaktekin (2009), “Tarımsal Destekleme Politikaları ve Türkiye’de Uygulamalar (1990 ve Sonrası Dönem)” adlı yüksek lisans tezinde Türkiye’de 2001 sonrası dönemde izlenen tarımsal destekleme politikalarının, 1990-2001 dönemine kıyasla başarı düzeyi ortaya konulmaktadır. Bu amaçla tarımsal destekleme politikaları, 1990’dan başlanarak 2001 öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem halinde ele alınıp incelenmiş ve bu iki dönem politikalarının sonuçları tarım kesiminin gelir düzeyi, üretim ve verimlilik, gıda güvencesi ve dış ticaret gibi dört temel amaç açısından belirlenip karşılaştırılmıştır. Bu politikaların ülke tarımında ve ekonomisinde yol açtığı sorunlar ve uluslararası gelişmelerin etkisiyle, 2001 yılından itibaren destekleme politikalarında köklü bir değişime gidildiği belirlenmiştir.

Daugbjerget et.al (2005), “The Visibility of Agricultural Subsidies and Market Illusions in The Common Agricultural Policy: Some Evidence from Farmers' Views in Germany, Portugal And The United Kingdom” adlı makalesinde İngiltere, Almanya ve

Portekiz'deki toplam 4.500 işletmeyle yaptıkları anketle Ortak Tarım Politikası kapsamında verilen desteklerin nasıl algılandığını ve etkilerinin neler olduğunu araştırmışlardır. Araştırma bulguları, tarımsal desteklemelerin verilmiş şeklinin, işletmeciler tarafından ne şekilde algılandığının belirlenmesinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Doğrudan destekler işletmecilerin ne kadar sübvansiyon alacakları hakkında net bir bilgi verirken, dolaylı desteklerin ise verilen sübvansiyonun miktarını gizlediği, ne kadar ve ne zamana kadar desteklenecekleri hakkında bilgi vermediği dolayısıyla işletmecilerin tam bir bilgiye sahip olmaksızın destekleri algıladıkları görülmüştür.

Demir (2009), “Destekleme Politikalarının Hayvancılık Sektörü Üzerine Etkilerinin Bölgesel Karşılaştırmalı Analizi” adlı doktora tezinde hayvancılık desteklerinin 2005 yılından sonra artmasının hayvancılık alt sektörüne etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yaş ortalaması düşük, eğitim seviyesi yüksek, tarım dışı faaliyetlerle daha az ilgilenen ve desteklemelerle ilgili eğitim çalışmalarına katılan üreticilerin destekleme politikalarından daha fazla faydalandıkları görülmüştür. Ayrıca her bölge için farklı politikaların oluşturulmasının önemine vurgu yapılmıştır.

Demir (2012), “AB ve Türkiye’de Hayvancılık Politikalarındaki Son Gelişmelerin Uyum Süreci Açısından Karşılaştırılması” adlı makalesinde hayvancılık politikalarının mevcut durumunun ortaya konularak, uygulanan politikalar incelenmiştir. Çalışma Türkiye’de kârlı ve ihtisaslaşmış bir hayvancılık sektörünün oluşturulması için hayvancılıkta uygulanan politikaların, ürünlerde verimliliği artırmanın yanı sıra kaliteli ürün üretimine yönelmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Demir ve Yavuz (2010), “Hayvancılık Destekleme Politikalarına Çiftçilerin Yaklaşımlarının Bölgearası Karşılaştırmalı Analizi” adlı makalelerinde bölgelere göre çiftçilerin hayvancılık destekleme politikalarına olan yaklaşımlarını Batı Marmara Bölgesi (BMB) ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (KAB)’nde, 540 hayvancılık işletmesinde, işletme ve çiftçi özelliklerini dikkate alarak analiz etmişlerdir. Araştırma; BMB’deki çiftçilerin KAB’dakilere göre; daha genç, eğitim seviyeleri daha yüksek, daha az tarım dışı faaliyette buldukları, ev ihtiyacı ile birlikte piyasa için üretim yaptıkları ve hayvancılık desteklerinden daha fazla faydalandıklarını ortaya koymuştur.

Deniz (2009), “Hakkari İli Merkez İlçede Koyunculuk Yapan İşletmelerin Ekonomik Analizi” adlı yüksek lisans tezinde Hakkâri İli Merkez İlçede koyunculuk yapan işletmelerin ekonomik analizi yapılmıştır. Bu kapsamda, işletmelerde kullanılan başlıca üretim faktörlerinin miktarları ve kullanım biçimleri, üretim maliyetleri, brüt kâr ve rantabilite oranları hesaplanmış ve sonuçları yorumlamıştır.

Gürkan (2012), “Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Desteklerin Üretici Açısından Değerlendirilmesi Kahramanmaraş İli Örneği” adlı yüksek lisans tezinde Türkiye’de uygulanan tarımsal desteklemelerin durumu incelenmiş ve üretici bazında bir analiz yapılmıştır. Tarımsal desteklerin üreticilere yansımaları, üreticilerin beklentileri, sorunları, desteklerden yararlanan ve yararlanmayan üreticilere olan yansımaları değerlendirilmiştir. Anket yapılan 177 üreticiden 130’unun tarımsal desteklemelerden yararlandığı 47’sinin ise yararlanmadığı tespit edilmiştir. Üreticilerin genel olarak nakit destekleme ödemeleri yerine girdi (mazot, gübre vb.) fiyatlarında indirim sağlanmasını istedikleri ortaya çıkmıştır.

Habalı (2010), “Türkiye’de Planlı Dönemde Uygulanan Tarımı Destekleme Politikaları; Dünü, Bugünü ve Geleceği” adlı yüksek lisans tezinde Türkiye’nin güncel tarımsal yapısı ortaya konularak, kalkınma planları ve uygulanan destekleme politikaları ayrıntılı bir biçimde incelemiştir. Araştırma sonucunda; ülkemizde tarım kesimine yönelik etkili ve sistemli politikalar uygulanmadığı, çözümlerin daha çok günün ekonomik ve siyasi koşullarına göre şekillendiği görülmüştür. Uygulanan destekleme politikalarında zaman içerisinde çok sayıda değişiklik olmasına karşın tarımın mevcut yapısal sorunları çözümlenmeden uygulanan destekleme politikalarının tam anlamıyla hedeflerine ulaşması ve işlevlerini yerine getirmelerinin mümkün olmadığı görülmüştür.

Hatunoğlu ve ark., (2012), “2000 Yılı Sonrası Türk Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm Politikaları” adlı çalışmalarında son 10 yıldır ülkemiz tarım politikalarında alınan önlemler ve uygulanan politikalar sonucunda tarım sektöründe gözlenen yapısal değişiklikler incelenmiştir. Tarımsal destekleme sisteminde yaşanan dönüşümün, arazi toplulaştırma faaliyetlerindeki hızlı ilerlemelerin, sulama altyapısındaki iyileşmelerin, iyi tarım, organik tarım gibi yeni uygulamalar ile kurumsal ve idari yapılarda meydana gelen değişikliklerin, tarımsal yapıyı farklılaştırdığı ve sosyo-ekonomik boyutlarda sektörü etkilediği belirlenmiştir.

Henningsen et al. (2009), “Econometric Analysis of the Effects of Subsidies on Farm Production in Case of Endogenous Input Quantities” adlı teorik bir mikroekonomik modele dayandırdıkları çalışmalarında doğrudan desteklemelerin girdi kullanımını ve üretim seviyesi üzerine kayda değer etkisinin olduğunu, diğer taraftan farklılaştırılmış desteklemelerin üretim üzerindeki etkisinin önemli derecede olmadığını tespit etmişlerdir. Araştırmacılara göre teşviklerin tarımsal üretim üzerindeki etkisi birkaç on yıl boyunca tarım ekonomisinde önemli bir konu olarak önemini korumaktadır.

Hozman (2014), “Sivas İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine Üye Süt sığırcılığı İşletmelerinde Hayvan Besleme Uygulamaları” adlı yüksek lisans tezinde Sivas ili ve ilçelerindeki Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine kayıtlı işletmeler incelenmiştir. İşletmelerin yapısal durumları, işletme sahiplerine ilişkin genel bilgiler, eğitim seviyeleri, barınak koşulları, yem bitkileri üretimine ve yem depolama koşullarına ilişkin bilgiler, yetiştiricilerin sosyo-ekonomik durumları ve hayvan beslemeyle ilgili bilgi düzeyleri araştırılmıştır.

Kandemir (2011) “Tarımsal Destekleme Politikalarının Kırsal Kalkınmaya Etkisi” adlı çalışmasında Türkiye’nin AB tarım politikalarına uyum amacıyla izlediği tarımsal destekleme politikaları eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra girdi-çıktı desteklerinin yerine Doğrudan Gelir Desteği (DGD) sistemine geçilmesini sağlayan tarımsal destekleme politikalarının kırsal kalkınmayı olumsuz etkilediği, kırsal kesimde üretimden yabancılışmaya ve yoksulluğa yol açtığı, kırmızı ette olduğu gibi ülkeyi tarımsal ürün ithal eder bir konuma getirdiği ifade edilmiştir.

Karakaya (2013), “Türkiye’de Tarımı Desteklemede Doğrudan Gelir Desteği Uygulamasının Etkinliği” konulu yüksek lisans tezinde DGD etkisi araştırılmıştır. Araştırma bulguları Türkiye’de uygulanan DGD politikasıyla istenilen amaçlara ulaşamadığını, üreticilere desteklerin gecikmeli ödenmiş olduğunu, desteklerin tarım dışı alanlara gittiğini, üreticilerin desteklerden etkin faydalanamadığını ve desteklerin üretimden bağımsız birim alana göre verilmesinin üretim yapmayan toprak sahiplerine haksız destek verilmesine neden olduğunu göstermektedir.

Koçak (2007), “Kars İlinde Hayvancılık Sektörüne Yönelik Yatırım Teşviklerinin Uygulanmasına Ait Bir Araştırma” konulu yüksek lisans tezinde Kars ilinde hayvancılığın mevcut durumu ve destekleme politikalarının etkileri incelenmiştir. Araştırma bulguları Kars ilinde hayvancılığın yapısal sorunları bulunduğu ve mevcut teşvik politika ve uygulamalarının bu sorunların çözümüne katkı sağlayamadığını ortaya koymaktadır.

Morgan et al. (2012), “Characterisation of Farmers’ Responses to Policy Reforms In Scottish Hill Farming Areas” adlı çalışmalarını ilk olarak 47 katılımcı ile yapılan posta araştırmasından sonra 30 katılımcıyla yüz yüze çiftlik içi görüşmelerden gerçekleştirdiler. Anket yapılan çiftçilerin yüzde 53'ünün 2001-2005 yıllarında önemli yönetim değişiklikleri yapmış olduğu; % 49'unun 2005-2007'de değişim yaptığı ve % 53'ünün ise 2008-2013'de bunu yapmayı planladığı bulgusuna ulaşmışlardır. Bildirilen en önemli değişikliğin, emek ve yem masrafları ve sübvansiyon kaybı gibi ekonomik faktörlerden dolayı hayvan sayısında bir düşüş olduğudur. İskoçya’da son destekleme politika reformlarıyla birlikte, marjinal bölgelerdeki hayvan sayılarının önemli ölçüde düştüğü belirlenmiştir. Ayrıca tepe çiftliklerinin fazlaca bölünmüş olduğu ve politika geliştirilirken bunun göz önüne alınması gerektiği savunulmuştur.

Narin (2011), “1980’li Yıllardan Sonra Tarım Politikalarındaki Değişiklikler” adlı çalışmasında 1980’li yıllardan itibaren gerek dünyada gerekse Türkiye’de tarım politikalarında ve tarımsal yapıda meydana gelen değişimler incelenmiştir. Özellikle 2000 yılından itibaren Türkiye’deki tarım politikalarının değişiminde; DTÖ, AB, IMF ve DB' nin yönlendirmelerinin etkin olduğuna değinilmiştir.

Şanal (2013), “Erzurum İli Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Etkinlik Analizi” adlı yüksek lisans tezinde Erzurum ilinde büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerin etkinliğini etkileyen faktörler incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, büyük ölçekli işletmelerin küçük ve orta ölçekli işletmelerden daha kârlı olduğu; küçük ölçekli işletmelerin zarar etmesine rağmen faaliyetlerine devam ettiği görülmüştür. Etkinlik analizi sonuçları ise, teknik olarak etkin olmayan işletmelerin aynı üretim seviyesini %31 oranında daha az girdi kullanarak gerçekleştirebileceklerini ortaya çıkarmıştır. İşletme büyüklüğünün ve işletme sahibinin eğitim seviyesinin etkinliği etkileyen önemli faktörlerden olduğu belirlenmiştir.

Tan ve ark., (2014) “Uygulamada Olan Tarım Politikaları Kapsamında Çanakkale'nin Mevcut Durumunun İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma” adlı makalelerinde Türkiye’de uygulanan tarım politikalarının tarihi gelişimi incelenmiştir. Çalışmada Tarım Reformu Uygulama Projesi’nin (TRUP) başladığı 2000’li yıllardan itibaren DGD ve Kırsal Kalkınma Desteklerinin önem kazandığı, hayvancılık, organik tarım, iyi tarım, mazot, gübre, toprak analizi, tarımsal danışmanlık destekleri ve havza bazlı destekler olmak üzere çok kapsamlı desteklemeler uygulandığı ifade edilerek, destekleme prosedürlerinin sadeleştirilmesi, destekleri kullanma bilincinin artırılması ve tarımda sigorta uygulamasına dönük eğitim programlarının yoğunlaştırılmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Tunçez (2011), “Türkiye Muhasebe Standardı-41 Tarımsal Faaliyet Kapsamında Devlet Teşvikleri ve Muhasebe İşlemleri” adlı doktora çalışmasında Türkiye’de tarımsal teşvikler incelenmiş, daha sonra TMS 41 kapsamında muhasebe işlemleri anlatılmıştır.

Uğurtaş (2008), “Konya İli Beyşehir İlçesi Doğanbey Beldesinde Besicilik Yapan İşletmelerin Ekonomik Analizi” adlı yüksek lisans tezinde sığır besiciliğine yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizi yapılmıştır. İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçları, kullandıkları üretim faktörlerinin miktarı ve üretim maliyetleri ile kârlılık durumları incelenmiştir. Araştırma bölgesindeki işletmelerin ortalama gayri safi üretim değerinin 194.743 TL olduğu ve % 82.05’inin besicilik üretim faaliyetinden elde edildiği belirlenmiştir. İşletmeler ortalamasında brüt kâr 23.776 TL, tarımsal gelir ise 22.703 TL olarak hesaplanmıştır.

Vural ve Fidan (2007), “Türkiye’de Hayvansal Üretim ve Hayvancılık İşletmelerinin Özellikleri” adlı makalelerinde küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık işletmelerinin üretim yapısı ve özelliklerini incelemişlerdir. Çalışmada kullanılan hayvancılık işletme verileri Tarım Bakanlığı ve T.C. Ziraat Bankası'nın yayınlanmış ve bir kısmı ise yayınlanmamış kayıtlarından, diğer veriler ise Eurostat, TÜİK, Borsa ve yem sektörü istatistiklerinden elde edilmiştir. Araştırmacılar özellikle işletme içi verilerin yeterince elde edilememesinin sektörle ilgili kararları olumsuz etkilediğini, politika uygulamalarında başarısızlığa neden olduğunu, halen uygulanan politikaların birkaç makro değişken ile yürütülmeye çalışıldığını, böylece alınan kararların sektörde

dengelesizliklere neden olduğunu ve böylece hiçbir sorunun çözülemediğini ifade etmişlerdir.

Yavuz (2016), “Hayvancılık Destekleme Politikalarının Tarımsal İşletmeler Açısından Değerlendirilmesi: Amasya İli Örneği” adlı yüksek lisans tezinde Türkiye de uygulanan hayvancılık destekleme politikalarının etkilerini araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre üreticilerin % 71,4’ü hayvancılık destek ödemelerinden yararlanmaktadır. Hayvancılık yapan işletme sahiplerinin % 41,1’inin desteklemeleri cazip bulması, hayvancılık faaliyetine başlamalarında ya da devam ettirmelerinde destekleme ödemelerinin önemli olduğunu göstermektedir. Yetiştiriciler hayvancılık faaliyetinde bulunurken %94,6 ile yem giderlerini karşılamakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Türkiye’de hayvancılık sektörüne yönelik desteklemelerle ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde tarımla uğraşan, hem bitkisel üretim yapan hem de hayvansal faaliyetlerde bulunan işletmelere yönelik çalışmalar yapıldığı, hayvancılık politikaları ve uygulanan politikalarının etkileri ile ilgili çok fazla çalışmanın olmadığı görülmüştür. Yapılan çalışmaların destekleme politikalarını genel olarak değerlendirdiği ve hayvancılık faaliyetinde bulunan işletmelere etkilerinin araştırılmadan bir takım öneriler getirdiği tespit edilmiştir.

Literatür taraması sonucunda Iğdır ili özelinde hayvancılık politikalarının etkisini değerlendiren her hangi bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışma ile Iğdır ilinde hayvancılık faaliyetinde bulunan işletme sahiplerinin, uygulanan destekleme politikaları hakkında neler düşündüğü, almış oldukları hayvancılık desteklerinden memnun olup olmadıkları, alınan desteklerin kullanım şekilleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla yapılan çalışmanın bulgularının bölge hayvancılığına ve literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1 Materyal

Çalışmanın materyalini, araştırma bölgesi olarak seçilen, Iğdır ili Merkez ilçe, Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca, ilçelerine bağlı köylerde, hayvan yetiştiriciliği yapan ve hayvancılık desteklemelerinden faydalanan işletme sahiplerinden yüz yüze anket yöntemi kullanılarak elde edilen orijinal veriler oluşturmaktadır. Anket çalışması 20 Kasım 2016 - 25 Ocak 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Hayvancılığa yönelik tarımsal politikalarla ilgili olarak yayınlanmış yerli ve yabancı makale, bildiri, yüksek lisans veya doktora tezi gibi yayınlardan, Kalkınma Bakanlığı ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan planlar ve gerçekleştirmelerle ilgili raporlardan derlenen bilgilerle, TÜİK tarafından yayınlanan istatistikî bilgiler ise, çalışmanın ikincil verilerini teşkil etmektedir.

3.2.Yöntem

3.2.1. Örnek işletmelerin seçilmesinde uygulanan yöntem

Iğdır ilinde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) İl Müdürlüğü kayıtlarından yapılan ilk tespitlere göre; Iğdır ilinde işletmesinde hayvancılığa yer veren desteklemelerden faydalanan işletme sayısı, 2.642 adeti küçükbaş, 2.862 adeti büyükbaş olmak üzere toplam 5.504 adettir. Araştırmada kullanılan anket sayısının tespitinde; Iğdır'da yer alan desteklemelerden faydalanan işletme sayısını gösteren N bilinmekle birlikte, bölgede daha önce örnekleme çalışması yapılmamış olmasından dolayı standart sapma ve varyans değerleri bilinmemektedir. Bu gibi durumlarda anket uygulanacak işletme sayısını belirlemek için kullanılan ve Basit Tesadüfi Örnekleme Yöntemleri içerisinde yer alan aşağıdaki örneklem formülü kullanılmıştır (Arıkan, 2007).

$$n = \frac{N.t^2.p.q}{(N-1)D^2+t^2.p.q} \quad (3.1)$$

n = örnek sayısı

N = Popülasyon büyüklüğü

D = Kabul edilen veya arzu edilen örnekleme hatası

t = Tablo değeri

p = Hesaplanması istenilen oran

q = 1-p

$$n = \frac{5504 \cdot 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5}{(5504 - 1)0,05^2 + 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5} = 361$$

Belirlenen anket sayısının % 10 fazla olmak üzere **397** adet anket yapılmıştır.

Anket formlarının hazırlanmasında deneklerin yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, gelir seviyesi gibi tanımlayıcı özellikleri dikkate alınarak, işletme sahiplerinin ya da sorumlu yöneticilerinin uygulanan politikalar hakkındaki görüşlerinin neler olduğunu tespit edilmiştir. Anket formlarının tarımsal politikalar ile ilgi beklentilerini ve sorunlarını belirlemeye yönelik soruları içermesine dikkat edilmiştir.

3.2.2. Verilerin analizinde uygulanan yöntem

Verilerin analizi aşamasında, SPSS 22 (Statistical Packet for Social Sciences) for Windows paket programından yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan her bir kategorik değişkene ait seviyeler için frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca sonuçların daha kolay yorumlanabilmesi için çapraz tablolar oluşturulmuştur. İki kategorik değişken arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak önemli olup olmadığını belirlemek için iki yönlü ki kare testi kullanılmıştır (Eyduran, 2008).

Ayrıca tarımsal gelire etkili olan değişkenlerin neler olduğunu ortaya koymak üzere CART Algoritması kullanılarak karar ağacı oluşturulmuştur. CART Algoritması; İlk olarak Breiman *et al.* (1984) tarafından geliştirilen CART veri madenciliği algoritması, veri setindeki (learning sample) tüm bireyleri içine alan kök düğümden başlayarak, tekrarlamalı olarak homojen düğümler elde edilene kadar her aşamada bir düğümden sadece iki yavru düğüm şeklinde bölünen ikili karar ağacı algoritmasıdır. Parametrik olmayan bir metot olan CART, çalışılan veri setinin dağılımı ile ilgili herhangi bir varsayım gerektirmez ve istatistiksel olarak önemli olan bağımsız değişkenleri otomatik olarak ağaç yapısına dahil eder (Nisbet *et al.*, 2009). CART için her bölünme sadece bir bağımsız değişkenin değerine bağlıdır. I adet kategorisi olan sıralı değişken için $2^{I-1}-1$ adet bölünme söz konusudur. Bununla birlikte, CART algoritması ile elde edilecek bir karar ağacında yorumlama kolaylığının sağlanması açısından tahminleme performansını düşüren gereksiz dalların ya da çocuk düğümlerin

ağaç yapısından budanması için SPSS programında budama (pruning) işlemi aktif hale getirilmelidir. CART algoritması ile oluşturulan bir sınıflama ağacında aynı değişken bir dalda birkaç kez bölünmeye (surrogate splits) maruz kalabilmektedir. Diğer bir anlatımla, CART algoritmasının aşırı dallanma potansiyeli olan bir algoritma olduğu bilinmektedir. Bu gibi durumlardan kaçınmak amacıyla değerlendirilen veri setini öğrenme (Learning, Training) ve test (testing, validation) setlerine ayrılması, ebeveyn-yavru düğümde bulunması gereken birey sayısının ve ağaç derinliği (tree depth) sayısının hassas bir şekilde ayarlanması gerekmektedir. Genelde öğrenme ve test setleri için 80:20 oranının kullanımı tavsiye edilir. İyi bir ağaç yapısı için bu iki set için hesaplanan model kalite ölçütlerinin birbirine yakın olması gerekmektedir. Diğer bir seçenek olarak iki set oluşturmak yerine çapraz geçerlik (validation) 10 alınıp mevcut veri seti için ortalama bir hata değeri hesaplanabilir. Bir bireye ait bağımlı değişkene ait değer ya da tüm bağımsız değişkenlere ait değerler kayıpsa, CART algoritmasında bu birey analize dâhil edilmez (Eyduran, 2008; Türkan, 2017).

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Türkiye’de Hayvancılık Destekleme Politikaları

2000 yılından itibaren hayvancılığa yönelik olarak yapılan desteklemeler 2010 yılı sonrasında da genişleyerek devam etmiştir. Üreticilere hayvancılık desteklemeleri kapsamında; belgeli damızlık düve desteği, suni tohumlama teşvikleri, suni tohumlamadan doğan buzağı teşvikleri, suni tohumlama ekipman teşvikleri, ipekböceği koza desteği, tiftik desteği, çıkma tavuk desteği, tavuk vebasası itlaf tazminatı, arıcılık ve bal desteği, et teşvik primi, süt teşvik primi, hastalıklardan ari işletmeler desteği, yem bitkileri, alet makine desteği, sertifikalı yem bitkileri tohum desteği, sağım hijyeni ve süt kalite, hayvan gen kaynakları, hayvan kimlik sistemi, hastalıklarla mücadele (aşı), gıda güvenliği, küçükbaş yetiştirme birlik desteği, su ürünleri yetiştiriciliği ve büyükbaş hayvan desteği ödemeleri yapılmıştır (Demir ve Yavuz, 2010).

4.2. Türkiye’de Destekleme Ödemeleri

2000-2016 yılları arasında tarıma yapılan desteklerin; 2000 yılında 1,48 milyar dolardan yaklaşık iki buçuk kat artarak 3,7 milyar dolara ulaştığı görülmektedir (Çizelge 4.1).

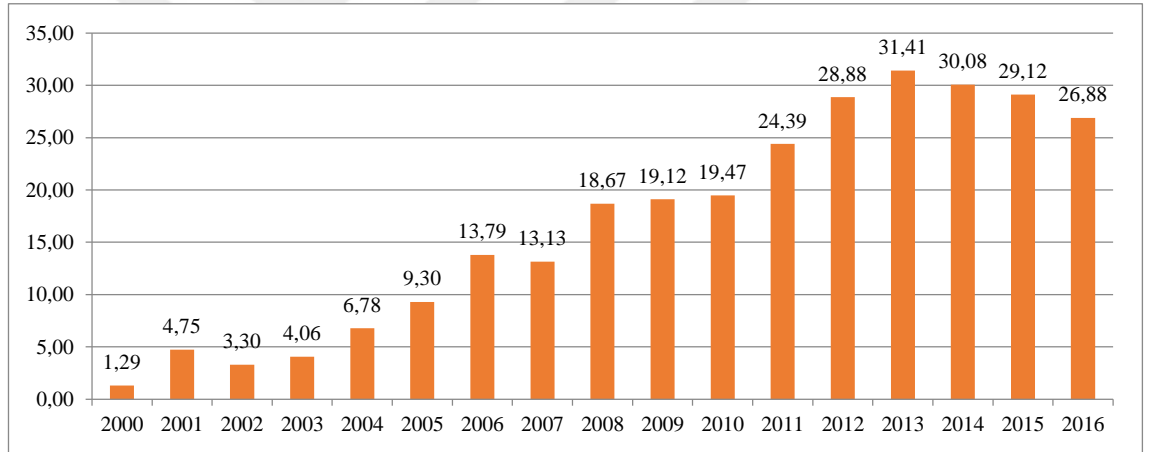
Çizelge 4.1. Tarımsal destekleme ödemeleri ve hayvancılık destekleri*

Yıllar	Tarıma yapılan toplam destekler (Milyon TL)**	Tarıma yapılan toplam destekler (Milyon \$)	Hayvancılık destekleri (Milyon TL)**	Hayvancılık destekleri (Milyon \$)	Hayvancılık desteklerinin tarıma yapılan toplam desteklerden aldığı pay (%)	Tarım desteklerinin bir önceki yıla göre artış hızı (%)	Hayvancılık desteklerinin bir önceki yıla göre artış hızı (%)
2000	927	1.486	12	19	1,29		
2001	1.032	842	49	40	4,75	0,10	0,76
2002	2.276	1.511	75	50	3,30	0,55	0,35
2003	3.105	2.080	126	84	4,06	0,27	0,40
2004	3.084	2.169	209	147	6,78	-0,01	0,40
2005	3.708	2.765	345	257	9,30	0,17	0,39
2006	4.793	3.349	661	462	13,79	0,23	0,48
2007	5.643	4.334	741	569	13,13	0,15	0,11
2008	5.864	4.535	1.095	847	18,67	0,04	0,32
2009	4.749	3.070	908	587	19,12	-0,23	-0,21
2010	5.947	3.965	1.158	772	19,47	0,20	0,22
2011	7.085	4.243	1.728	1.035	24,39	0,16	0,33
2012	7.673	4.279	2.216	1.236	28,88	0,08	0,22
2013	8.774	4.615	2.756	1.450	31,41	0,13	0,20
2014	9.599	4.383	2.887	1.318	30,08	0,09	0,05
2015	10.141	3.728	2.953	1.086	29,12	0,05	0,02
2016	11.208	3.711	3.013	998	26,88	0,10	0,02

* Anonim, 2017, **Cari rakamlar

Aynı dönemde hayvancılık destekleri 19 milyon dolardan yaklaşık 52 kat artarak 0,99 milyar dolara yükselmiştir. Yıllar itibariyle hayvancılık desteklerinin tarım destek içerisindeki payına gelindiğinde, 2000 yılında % 1,29 olan payı, 2016 yılına geldiğinde yaklaşık 21 kat artarak % 26,8'e ulaşmıştır. Hayvancılık desteklerinin bir önceki yıla göre artış hızlarına bakıldığında, tarıma yapılan toplam desteklerden genel olarak daha yüksek hızlarla artmış olduğunu söyleyebiliriz (Çizelge 4.1).

Şekil 4.1'de Hayvancılık desteklerinin toplam tarımsal desteklemeler için aldığı pay görülmektedir. Hayvancılığa ayrılan desteklerin toplam tarımsal destekleme ödemeleri içindeki payının giderek arttığı, 2013 yılında % 31,41 pay alarak en yüksek seviyeye ulaştığı, 2014 yılında % 30,08'e, 2015 yılında 29,12'ye gerilediği görülürken, 2016 yılı içinde % 26,88'e düşeceği tahmin edilmektedir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. Hayvancılık desteklerinin tarımsal desteklemeler için aldığı pay (%)

4.3. Iğdır ili Hayvancılık Desteklemeleri

Iğdır GTHB İl Müdürlüğü kayıtlarından elde edilen veriler incelendiğinde Iğdır ilinde hayvancılık faaliyetinde bulunan üreticilere 2003 yılında 351.6 bin TL olarak verilen toplam hayvancılık desteğinin 40 kat artarak 2017 yılında 14.2 milyon TL'ye ulaştığı Çizelge 4.2'de görülmektedir.

Yıllar itibariyle destekleme yapılan alanların sayısı da artmıştır. 2010 yılı itibariyle bakıldığında buzağı desteğinde, büyükbaş hayvan desteğinde, küçükbaş hayvan desteğinde, yem desteğinde, arıcılık desteklemelerinde ciddi artışlar olduğu görülmektedir. En fazla destekleme ödemesinin küçükbaş hayvancılık desteğine

yapıldığı bunu sırasıyla yem desteği ve büyükbaş hayvan desteği takip etmektedir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Iğdır ilinde 2003-2017 yılları arası tarımsal destekleme ödemeleri (TL*)

	Yem Bitkisi	Buzağı Desteği	Süt Desteği	Büyükbaş Hayvan Desteği	Küçükbaş hayvan Desteği	Et- besi Desteği	Arıcılık Desteği	Diğer Hayvancılık Desteklemeleri	Toplam Hayvancılık Desteği
2003	266.644	0	0	0	0	0	0	85.018	351.662
2004	316.848	4.353	0	0	0	0	0	8.192	329.393
2005	530.303	3.740	0	0	0	0	0	161.842	695.885
2006	2.385.385	90.289	5.720	0	0	0	0	644.819	3.126.213
2007	3.464.508	40.361	15.752	0	0	0	0	349.822	3.870.443
2008	3.717.224	164.820	16.337	0	1.578.574	0	0	571.582	6.048.537
2009	2.914.995	47.276	46.987	138.530	3.372.128	0	11.399	45.645	6.576.959
2010	1.526.917	28.287	149.027	582.312	3.628.923	0	48.607	6.513	5.970.587
2011	1.581.061	28.649	366.544	656.170	1.789.983	0	41.531	1398.365	5.862.302
2012	2.177.862	34.009	372.351	934.304	3.680.423	73.948	47.155	270.597	7.590.649
2013	3.183.870	75.325	461.495	1.224.277	4.448.110	69.739	47.567	344.339	9.854.722
2014	2.635.746	88.774	649.209	1.347.975	5.160.012	62.124	57.900	325.312	10.273.052
2015	2.956.646	156.566	442.016	1.678.140	6.810.133	11.523	78.238	57.524	12.190.785
2016	3.867.005	1.282.840	363.286	1.916.255	6.715.464	25.601	84.344	351.957	14.606.752
2017**	5.044.738	1.892.206	29.534	99.599	6.957.605	54.709	99.250	62.508	14.240.148

*Anonim, 2018, Cari fiyatlarla **Ekim ayına kadar ki dönem

4.4. Türkiye’de 2017 Yılı İtibariyle Hayvancılık Desteklemeleri

4.4.1. Yem bitkileri desteklemeleri

Türkiye tarım havzaları üretim ve destekleme modeline göre karar kapsamında belirtilen havzalarda Çiftçi Kayıt Sistemi’ne kayıtlı araziler üzerinde; kaba yem üretmek amacıyla yem bitkisi ekimi yapan üreticilere; çok yıllık yem bitkilerinden yapay çayır mera ve yonca için 4 yıl, korunga için 3 yıl süreyle, tek yıllık yem bitkisi ekiminde ise üretim yaptıkları yıl için, ürünü hasat etmek kaydıyla dekar başına ödeme yapılmaktadır.

Yer altı suları yetersiz seviyede olan ve su kısıtı olduğu Bakanlık tarafından tespit edilen havzalarda 2017 yılında ekilen fiğ, Macar fiği, burçak ve mürdümük için yem bitkisi desteğine ilave % 50 destek ödenmektedir.

Yem bitkisi desteği ödenen bitkilerin bazıları şunlardır: Yonca, silajlık mısır sulu, silajlık mısır kuru, iskenderiye üçgülü, korunga, fiğ, burçak, sudan otu, Macar fiği, sorgum ve sudan otu melezi gibi yem bitkileri desteklemeleri ödenmektedir. Ayrıca buğday, arpa, çavdar, yulaf ve tritikalenin yeşil ot hasatı da destekleme ödemesi kapsamındadır.

4.4.2. Hayvan başına ödenen destekleme miktarları

2017 yılında hayvan başına ödenen desteklemeler aşağıda sıralanmıştır:

a. Buzağı, malak ve manda desteklemeleri

Buzağı desteklemesinden yararlanmak için buzağuların, TÜRKVET ve E-İslah veri tabanlarına kayıtlı olmaları ve 2017 yılı içerisinde doğmakla birlikte her iki veri tabanında da anne adlarının ve doğum tarihlerinin aynı olması ve doğduğu işletmede en az 4 ay süreyle yaşamış olması şartı aranmaktadır. Doğduğu işletmede 4 aydan önce ölen, kesilen veya başka işletmeye giden buzağular bu desteklemeden yararlandırılmamaktadır. Ancak, buzağı yetiştirmeyen entansif süt işletmeleri (en az 50 baş dişi sığırı, soğutma tankı ve makineli sabit sağım sistemi bulunan), il/ilçe müdürlüğü onayı ile 4 aydan önce buzağıyı satabilir, bu buzağı 120 gün yaşamış ve aşıları tamamlanmışsa işletme buzağı desteklemesinden yararlandırılır.

Hastalıklardan ari işletmelerde brusella aşısı hariç olmak üzere tüm buzağuların programlı aşuları yapılmış ve aşı bilgileri Veteriner Bilgi Sistemine kaydedilmiş olmalıdır. Bu aşular; dişilerde brusella, şap ve LSD (lumpy skin disease), erkeklerde şap ve LSD aşuları olup, ülke geneli yeni aşuların programlı aşı kapsamına alınması durumunda, bu aşular da kapsama alınma tarihinden sonra doğan buzağular için desteklemede geçerli olacaktır. Her buzağı için bir kez destekleme ödemesi yapılmaktadır. Destekleme ödemesi buzağının doğduğu işletme numarası üzerinden, E-İslah veri tabanında yer alan buzağı başvuru dosyasında kayıtlı olan işletme sahibine yapılmaktadır.

Damızlık manda yetiştiricileri birliği bulunan illerde birliğe üye olma şartlarını taşıyan yetiştiriciler, birliğe üye olmaları koşuluyla birlikler aracılığıyla, bu birliklere üye olma şartlarını taşımayan veya birlik bulunmayan illerdeki yetiştiriciler ise il/ilçe müdürlüğü aracılığıyla başvurmaları halinde anaç manda ve/veya malak desteklemesinden yararlandırılmaktadır.

Malak desteklemesinin şartları; Çoklu doğumlar dâhil 2017 yılı doğumlu, TÜRKVET'e kayıtlı ve doğduğu işletmede en az 4 ay kalan her malak için, malağın doğduğu işletmenin sahibine bir kez destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Hastalıklardan arı işletmelerde brusella aşısı hariç olmak üzere tüm malakların programlı aşıları yapılmış ve aşı bilgileri Veteriner Bilgi Sistemine kaydedilmiş olmalıdır. Soy kütüğü malak desteklemesinden yararlanacak olan malakların, ana ve baba bilgileri MIS veri tabanında yer almalıdır (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Buzağı, malak ve manda desteklemeleri*

Buzağı, Malak ve Manda Desteklemeleri	TL/Baş
4 ay ve üzeri buzağı	350
Soy kütüğü	500
Döl kontrolü/embriyo	İlave 50
Yetiştirici bölgesi illeri	İlave 200
Anaç manda	250
Manda soy kütüğü	400
Malak	150
Malak soy kütüğü	400

* Anonim, 2017

b. Çoban (sürü yöneticisi) istihdam desteği

Çoban İstihdam Desteği TÜRKVET veri tabanına kayıtlı 250 ve üzeri anaç küçükbaş (koyun-keçi) hayvan varlığına sahip işletmelere 5.000 TL olarak ödenmektedir. İşletmede çoban çalışıyor olmalıdır. Çobana ait 2017 yılı SGK primlerinin, SGK tescilli olan işletme üzerinden kesintisiz olarak en az 5 (beş) ay süre ile işletme sahibi ya da çoban tarafından yatırılmış olması gerekmektedir. SGK prim ödemesini isteğe bağlı olarak yapanlar, SGK primlerini 30 (otuz) gün üzerinden tam zamanlı olarak yatırmayanlar, işletmede istihdam edilen ancak fiilen çobanlık yapmayanlar, muhtarlar, devlet memurları, emekliler ve 18 yaşından küçükler çoban olarak destekleme kapsamında değerlendirilmemektedir. Başvuruda istenen ve Hayvancılık Genel Müdürlüğü (HAYGEM) tarafından belirlenen formattaki belgeler Hayvancılık İstatistikleri Bilgi Sisteminde (HİBS) yer alan Çoban İstihdam Desteği Modülünde yayınlanmaktadır.

c. Anaç koyun, keçi ve tiftik üretim desteklemeleri

Koyun ve keçi yetiştiriciliği yapan, damızlık koyun ve keçi yetiştiricileri birliklerine üye, hayvanları TÜRKVET ve Koyun-Keçi Bilgi Sistemine (KKBS) kayıtlı yetiştiriciler, anaç hayvan başına yılda bir kez olmak üzere desteklemeden yararlandırılmaktadır. Ürettiği tiftiği, Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği

(Tiftikbirlik), Tiftikbirlik'e bağı kooperatifler veya damızlık koyun ve keçi yetiştiricileri birliklerine satan ve Tiftik Kayıt Sistemi (TKS) veri tabanına kaydettiren üreticilere, kilogram başına destekleme ödemesi yapılmaktadır. Tiftik desteklemesi ve TKS ile ilgili olarak yapılacak çalışma ve uygulama esasları HAYGEM tarafından belirlenmektedir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Anaç koyun, keçi ve tiftik üretim desteklemeleri*

Anaç Koyun, Keçi ve Tiftik Üretim Desteklemeleri	Birim destek TL/Baş
Koyun –keçi	25
Tiftik	22

* Anonim, 2017

4.5. Çiğ süt üretim desteklemesi

Süt primi; üretmiş olduğu çiğ sütü, gıda işletmelerinin kayıt ve onay işlemlerine dair yönetmelik kapsamında faaliyet gösteren süt işleme tesislerine satan ve bir hayvancılık örgütüne üye olan yetiştiricilere manda, koyun ve keçi sütü ile inek sütü, soğutulmuş inek sütü ve üretici örgütleri kanalı ile pazarlanan soğutulmuş inek sütüne farklı olmak üzere, bakanlığın belirleyeceği dönemler ve birim fiyatlar üzerinden destekleme ödemesi yapılmaktadır. Üretmiş olduğu çiğ sütü üretici örgütleri aracılığı ile süt tozu olarak Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğüne (ESK) satan üreticiler çiğ süt desteklemesinden yararlandırılmaktadır. Süt kalitesinin desteklenmesi amacıyla süt içeriğinin tespiti analizine bakanlıkça belirlenecek birim ve fiyat üzerinden ödeme yapılmaktadır. Süt regülasyonu uygulaması ESK aracılığıyla yürütülmektedir. Süt primi 2017 yılı birim destek miktarı litre başına 0,2 TL olarak belirlenmiştir (Anonim, 2017).

4.6. Arıcılık desteklemesi

Arıcılık Kayıt Sistemine (AKS) kayıtlı, en az 30, en fazla 1.000 adet arılı kovana sahip yetiştirici/üretici örgütü üyesi arıcılara arılı kovan başına destekleme ödemesi yapılmaktadır. Arıcı, kovan tespitlerini dilekçe verdiği il/ilçe müdürlüğüne belirtilen tarihler arasında yaptırmak zorundadır. Desteklenecek arılı kovanlar plakalı ve AKS'ye kayıtlı olmalıdır.

Damızlık ana arı ve ana arı desteklemesi alan üreticilere AKS'ye kayıtlı, yetiştirici/üretici örgütü üyesi arıcılara, damızlık ana arı ve ana arı adedince destekleme

ödemesi yapılmaktadır. Kafkas arısı, Ege, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Marmara bölgelerinde, diğer ana arılar da, uyumlu oldukları coğrafi bölgeler dışında desteklenmezler. Arıcılar, AKS’de kayıtlı aktif kovanlarının en fazla yarısı kadar damızlık ana ve ana arı için desteklemeden yararlandırılmaktadır. Bu rakam 200 adedi geçemez. Damızlık ana arı desteklemesinden faydalanan arıcı/işletme aynı zamanda ana arı desteklemesinden de faydalanabilirler. Damızlık ana arı üzerinde numara ile yetiştirildiği yılın rengi, ana arıların üzerinde ise yetiştirildiği yılın rengi ve ana arı nakliye kafesleri üzerinde işletme numarası bulunmalıdır (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Arıcılık desteklemesi*

Arıcılık desteği	Birime destek TL/Adet
Arılı kovan	10
Ana arı	15
Damızlık ana arı	40

* Anonim, 2017

4.7. Hastalıktan ari işletmelere verilen desteklemeler

Hastalıklardan ari işletmeler için sağlık sertifikasına sahip olan süt sığırı işletmelerinde bulunan, damızlık boğalar dışındaki, altı ay yaşın üzerindeki erkek hayvanlar hariç, tüm sığırlar için hayvan başına doğrudan destekleme ödemesi yapılmaktadır. Ari sığır başına ödeme birim miktarları 500 (beşyüz) başa kadar tam olarak, 501 baş ve üzeri için ise % 50 (yüzde elli)’sine karşılık gelen tutarın ödenmesi suretiyle uygulanır.

İşletmelerin asgari teknik ve hijyenik açıdan yeterli olması, işletmedeki tüm sığırların Bakanlık programına uygun olarak küpelenmiş, pasaportu verilmiş ve veri tabanına kayıt edilmiş olması gerekmektedir. İşletmede, yeni gelen hayvanlar için karantina ve gözetim işlevi görecektir ayrı bir ünite bulunmalıdır. İşletmenin arılık statüsünün devam etmesi için işletmede bulunan hayvanların yönetmeliklerde belirtilen zamana göre teste tabi tutulması gereklidir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Hastalıktan ari işletmelere verilen desteklemeler*

Hayvan başı ödeme	Birime destek
Hastalıktan ari işletme	400 TL/Baş
Onaylı süt çiftliği desteği (ilave)	70TL/Baş

* Anonim, 2017

4.8. Programlı aşı desteği

Bakanlıkça programlanan aşılama öncelikle Resmi Veteriner Hekim ve veteriner sağlık teknikeri/teknisyenleri tarafından gerçekleştirilmektedir. İl/ilçe müdürlüğünün personel ve iş durumu programlı aşılama için yetersiz ise il müdürlüğü ile Veteriner Hekim Odası arasında yapılacak protokol çerçevesinde programlı aşılama yaptırılmaktadır (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. Programlı aşı desteği*

Aşı desteği	Birime destek tl/baş
Şap aşısı (Büyükbaş)	1
Şap aşısı (küçükbaş)	0,50
Brucellosis (Büyükbaş)	2
Brucellosis (küçükbaş)	0,50
Küpe uygulama desteği	1
Sığırların nodüler ekzantemi (Büyükbaş)	1

* Anonim, 2017

Bakanlıkça programlanan illerde uygulanan iki ay ve üzeri yaştaki sığır, manda, koyun ve keçilere şap aşısı, üç aydan yukarı yaştaki ergin ya da genç tüm dişi sığır, manda, koyun ve keçiler ile damızlık olarak ayrılacak erkek koyun ve keçilere uygulanan brusella konjunktival aşısı ve 3 ay ve üzeri yaştaki sığır cinsi hayvanlara uygulanan Sığırların Nodüler Ekzantemine karşı koruyucu aşılama destekleme kapsamındadır. Desteklemeler kampanya dönemlerinde uygulanan aşılama için verilmektedir.

4.9. Besilik erkek sığır desteği

Bakanlık kayıt sistemlerine (TÜRKVET, KKKS, AKS) kayıtlı, yurtiçinde doğmuş ve besi süresini tamamlamış erkek sığırları (manda dâhil) mevzuata uygun kesimhanelerde kestiren sözleşmeli besicilik yapan yetiştiricilere 1-300 baş arası kestirdikleri hayvan başına 200 TL destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Bakanlık Hayvan Kayıt Sistemine (TÜRK-VET) kayıtlı, yurtiçinde doğmuş ve en az 12 aylık yaşı tamamlamış erkek sığırlarını (manda dâhil) Gıda İşletmelerinin Kayıt ve Onay İşlemlerine Dair Yönetmelik kapsamında Bakanlıktan onay/şartlı onay belgesi almış veya geçiş süresinden yararlanan kesimhanelerde kestiren ve kesim bilgilerini Kırmızı Et Kayıt Sistemi (KES) veri tabanına kaydettiren üreticilere,

sözleşmeli besicilik yapanlara farklı olmak üzere Bakanlıkça belirlenecek miktarda hayvan başına destekleme ödemesi yapılmaktadır.

4.10. Hayvan gen kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi desteği

Hayvansal üretimle iştigal eden, işletmesi ve hayvanları Bakanlık kayıt sistemlerine (TÜRK-VET, KKKS, AKS) kayıtlı yetiştiricilere sözleşmede taahhüt ettikleri destekleme şartlarını yerine getirmeleri halinde destekleme ödemesi yapılmaktadır. Yerinde koruma desteklemesinden yararlanacak yetiştiricinin, koruma yerinde ikamet etmesi ve destek aldığı türün farklı ırklarını bir arada yetiştirmemesi gerekmektedir (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Hayvan gen kaynakları desteği*

Hayvan Gen Kaynakları Desteği	Birime destek TL/Baş/Kovan	
Büyükbaş hayvan koruma	550	
Küçükbaş hayvan koruma	80	
Sığır pedigrili koruma	800	
Arı koruma	40	
Islah programındaki; koyun/keçi ve yavrularına halk elinde ıslah desteği (baş)	Elit sürüde	70
	Taban sürüde	40
Halk elinde manda ıslahı(anaç manda)	850	
Damızlığa ayrılan manda (düve/tosun) (baş)	200	
Damızlık erkek materyal (koç-teke) (baş)	200	

* Anonim, 2017

Hayvancılıkla uğraşan yetiştiriciler arasından, çocuklarından en az birisi yanında olan, yetiştiricilik dışında bir işle uğraşmayan, tarımsal eğitim görmüş, büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini bir arada yapmayanlar tercih edilmektedir.

4.11. Anket Sonuçları

4.11.1 İşletmecilerin demografik özellikleri

Ankete katılan üreticilerin en genci 23 yaşında en yaşlısı 76 yaşındadır ve katılımcıların yaş ortalaması 47'dir. Yaş gruplarına göre dağılımlarına bakıldığında işletme sahiplerinin % 49,4'ünün 36-50 yaş grubunda olduğu, % 35,5'nin 51 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Cevap verenlerin % 99,5'i erkek, % 0,5'i kadındır. Araştırmaya katılan işletme sahiplerinin medeni durumlarına bakıldığında; % 94,7'sinin evli olduğu, % 5,3'ünün bekâr olduğu görülmektedir (Çizelge 4.9)

Çizelge 4.9. İşletmecilerin yaş gruplarına, cinsiyete ve medeni duruma göre dağılımı

YAŞ GRUPLARI	Sayı	Yüzde
20-35 Yaş	60	15.1
36-50 Yaş	196	49.4
51 Yaş ve üzeri	141	35.5
Toplam	397	100.0
CİNSİYETLER		
Kadın	2	0.5
Erkek	395	99.5
Toplam	397	100.0
MEDENİ DURUMLARI		
Evli	376	94.7
Bekâr	21	5.3
Toplam	397	100.0

Ankete cevap veren işletme sahiplerinin hane halkı sayısının en az 2 kişi, en çok 13 kişi olduğu ve ortalamasının da 5,91 olduğu belirlenmiştir. Hane halkının % 64,5'i 2-6 kişiden oluşurken % 35,5'i 7-13 kişi aralığındadır (Çizelge 4.10). Araştırma kapsamında anket yapılan üreticilerin hanelerinde çocuk sayısına bakıldığında ailede en fazla 9 çocuk olduğu, ortalamasının ise 1,56 çocuk olduğu belirlenmiştir. Hanelerin % 35,5'inde çocuk olmadığı, % 22,9'unda 3 çocuk ve üzerinde çocuk olduğu görülmüştür (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. İşletmecilerin hane halkı ve ailedeki çocuk sayısı

HANE HALKI SAYISI	Sayı	Yüzde
2-6 kişi	256	64,5
7-13 kişi	141	35,5
Toplam	397	100,0
AİLEDEKİ ÇOCUK SAYISI		
Ailede Çocuk Yok	141	35,5
1 Çocuk	81	20,4
2 Çocuk	84	21,2
3 Çocuk ve Üzeri	91	22,9
Toplam	397	100,0

Ankete cevap veren işletmecilerin öğretim sürelerine bakıldığında en çok 17 yıl öğrenim görüldüğü, öğretim süresi ortalamasının ise 6,91 yıl olduğu belirlenmiştir. Ankete cevap veren işletmecilerin % 35'inin orta okul mezunu, % 27,5'inin ilkokul

mezunu olduğu, % 19,1'inin lise mezunu, % 9,6'sının ise okur yazar olmadığı, tespit edilmiştir (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. İşletme sahiplerinin öğrenim süreleri ve eğitim seviyeleri

EĞİTİM SEVİYELERİ		
Okuryazar değil	38	9,6
Okuryazar	23	5,8
İlkokul	109	27,5
Ortaokul	139	35,0
Lise	76	19,1
Ön lisans	4	1,0
Lisans	5	1,3
Yüksek lisans	3	0,8
Toplam	397	100,0

Ankete cevap veren işletmecilerin hanelerinde bulunan çalışan sayısının en az 1 kişi olduğu, en çok 6 kişi olduğu ve ortalamasının 1,82 kişi olduğu belirlenmiştir. Hane halkındakilerden çalışanların % 54,4'ünün 1 kişi, % 24,7'sinin 2 kişi olduğu görülmüştür (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. İşletmecilerin hanelerinde çalışan sayısı

Çalışan Sayısı	Sayı	Yüzde
1 kişi	216	54,4
2 kişi	98	24,7
3 kişi ve üzeri	83	20,9
Toplam	397	100,0

Anket yapılan işletme sahiplerinin kişisel gelirlerinin dağılımına bakıldığında beyan edilen en düşük aylık gelirin 300 TL, en yüksek gelirin ise aylık 15 bin TL olduğu, işletmecilerin beyan ettikleri ortalama kişisel gelirin 1.817 TL olduğu belirlenmiştir.

İşletmecilerin kişisel gelirlerinin gelir gruplarına göre dağılımlarına bakıldığında; işletmecilerin % 50,3'ü 1.499 TL'den az kişisel gelire sahipken % 36'sının 1.500-2.999 TL aralığında, % 10,1'inin ise 3.000-3.999 TL aralığında olduğu belirlenmiştir. Anketimize cevap veren işletme sahiplerinin aile gelirlerinin gelir

gruplarına dağılımlarına göre incelendiğinde işletmecilerin % 58,2'sinin aile gelirlerinin 1.001-3.000 TL arasında olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. İşletme sahiplerinin kişisel dağılımları

KİŞİSEL GELİRLERİ	Sayı	Yüzde
1.499 TL'den Az	200	50.3
1.500-2.999 TL	142	36.0
3.000-3.999 TL	40	10.1
5.000-10.000 TL	13	3.3
10.000 TL ve üzeri	1	0.3
Toplam	397	100.0

Araştırmaya katılan işletme sahiplerinin % 39,8'sinin Bağ-Kur'lu, % 24,4'ü GSS'li, % 23,4'ü SSK'lı iken, % 8,8'inin de herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadığı görülmüştür (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14. İşletme sahiplerinin sosyal güvence durumları

SOSYAL GÜVENCE DURUMLARI	Sayı	Yüzde
Herhangi bir güvencem yok	35	8,8
Genel Sağlık Sigortası	97	24,4
Emekli Sandığı	14	3,5
Bağ-Kur	158	39,8
SSK	93	23,4
Toplam	397	100,0

İşletmecilerin yaşadıkları yer, ilçe adı ve köyün konumu

İşletmecilerin % 32,5'i Iğdır-Merkez ilçede, % 25,7'si Tuzluca ilçesinde, % 23,2'si Karakoyunlu ilçesinde ve % 18,6'sı Aralık ilçesinde yaşamaktadır. Ankete cevap verip köyde yaşadıklarını bildiren işletme sahiplerinin % 73'ü ovalık köylerde, % 27'si dağlık köylerde yaşadıklarını beyan etmişlerdir (Çizelge 4.15).

Can (2011) tarafından Adana ilinde büyükbaş işletmelerde yürütülen araştırmada işletmelerin % 82'sinin düz arazilerde, % 3,4'ünün engebeli arazilerde, % 14,6'sının ise eğimli arazilerde kurulmuş olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.15. İşletme sahiplerinin yaşadıkları yer, ilçe adı ve köyün konumu

İLÇELER	Sayı	Yüzde
Merkez	129	32,5
Aralık	74	18,6
Karakoyunlu	92	23,2
Tuzluca	102	25,7
Toplam	397	100,0

KÖYÜN KONUMU	Sayı	Yüzde
Ovalık	290	73,0
Dağlık	107	27,0
Toplam	397	100,0

İşletme sahiplerinin tarım dışı faaliyetleri

Anket yapılan işletmecilerin % 60,5'inin tarım dışında bir faaliyeti bulunmaz iken % 39,5'inin tarım dışında bir gelir getirici faaliyeti bulunmaktadır. (Çizelge 4.16).

Çizelge 4.16. İşletme sahiplerinin tarım dışı faaliyetleri

TARIM DIŞI FAALİYETLER	Sayı	Yüzde
İşçi	58	14,6
Emekli	25	6,3
Esnaf	18	4,5
Memur	15	3,8
Şoför	14	3,5
Serbest meslek	11	2,8
Köy korucusu	10	2,5
Özel güvenlik	4	1,0
Muhtar	1	0,3
Öğretmen	1	0,3
Tarım dışı faaliyeti yok	240	60,5
Toplam	397	100,0

İşletme sahiplerinin çiftçilik ve hayvancılık deneyimleri

İşletme sahiplerinin en az 3 yıl, en fazla 50 yıl hayvancılık deneyimine sahip oldukları ve ortalama hayvancılık deneyimlerinin ise 19,4 yıl olduğu belirlenmiştir. Yavuz (2016)'nın Manisa ilinde yapmış olduğu çalışmada hayvancılık işletmelerinde ortalama hayvancılık deneyimi 16 yıl ve üzeri olarak tespit edilmiştir. Ata (2014)'ün Burdur ili süt sığırcılığı işletmelerinde işletme sahiplerinin 11-20 yıl deneyim grubunda en yüksek oranda oldukları belirlenmiştir. İşletme sahiplerinin % 45,1'i 0-15 yıl arasında hayvancılık deneyimine sahip olduklarını bildirmişlerdir (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17. İşletme sahiplerinin çiftçilik ve hayvancılık deneyimleri

HAYVANCILIK DENEYİMİ	Sayı	Yüzde
3-15 Yıl	179	45,1
16-30 Yıl	176	44,3
31-50 Yıl	42	10,6
Toplam	397	100,0

4.11.2. İşletmelerin Özellikleri

İşletmelerin işgücü durumu

Anket yapılan işletmelerin aile işgücü durumları incelendiğinde; işletmelerin, % 36,5'inde aileden 2 kişinin, % 27,7'sinde 3 ve daha fazla kişinin ve % 21,7'sinde 1 kişinin aile işgücü olarak çalıştığı belirlenmiştir. Ankete katılan işletmelerin % 85,9'u yabancı iş gücü çalıştırmazken, % 14,1'i yabancı iş gücü çalıştırmaktadır. İşletmelerin % 13,9'u yabancı işgücünü mevsimlik statüde çalıştırmaktadır (Çizelge 4.18). Bu bulgular Deniz (2009) tarafından Hakkâri'de yapılan çalışmada işletmelerde kullanılan işgücünün % 85'inin aile işgücünden ve kalan % 15'inin yabancı işgücünden karşılandığı bulgusuyla ve Ata (2014) tarafından Burdur ilinde yapılan çalışmada modern süt sığırcılığı işletmelerinde yabancı iş gücü çalıştırma oranının % 14 olduğu bulgusuyla uyumludur.

Çizelge 4.18. İşletmelerin aile işgücü, yabancı işgücü durumu ve çalışma şekli

AİLE İŞGÜCÜ	Sayı	Yüzde
Aile işgücü kullanılmıyor	56	14,1
1 Kişi	86	21,7
2 Kişi	145	36,5
3 Kişi ve daha fazla	110	27,7
Toplam	397	100,0
YABANCI İŞ GÜCÜ	Sayı	Yüzde
Hayır	341	85,9
Evet	56	14,1
ÇALIŞMA ŞEKLİ	Sayı	Yüzde
Mevsimlik	55	13,9
Daimi	1	0,2
Toplam	397	100,0

İşletme sahiplerinin kooperatif üyelikleri

Ankete yanıt veren işletmecilerin % 42,1'i herhangi bir kooperatife üye olmadığını bildirirken, % 50,4'ü Tarım Kredi Kooperatifine üye olduğunu bildirmiştir (Çizelge 4.19). Aksoy (2008) Doğu Anadolu Bölgesinde yapmış olduğu çalışmada çiftçilerin % 80,4'ünün hiçbir kooperatife üye olmadığını, % 5,8'nin Köy Kırsal Kalkınma Kooperatifine ve %3,3'lük kesim ise Tarım Kredi Kooperatifine üye olduğunu tespit etmiştir (Çizelge 4.19). Herhangi bir kooperatife üyeliği olmayan işletmecilerin % 19,6'sı kendi ürününü kendisinin pazarladığı için, % 9,8'i kooperatiflerin yararlı olabileceğine inanmadıkları için, % 7,3'ü kooperatiflerin üreticiyi koruduğunu düşünmediği için üye olmadığını belirtmiştir (Çizelge 4.19).

Çizelge 4.19. İşletme sahiplerinin kooperatifleşme durumu

KOOPERATİFE ORTAK OLMA DURUMLARI	Sayı	Yüzde
Üye değilim	167	42,1
Tarım Kredi Kooperatifleri	200	50,4
Tarım Satış Kooperatifleri	9	2,3
Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri	21	5,3
Toplam	397	100,0

KOOPERATİFE ÜYE OLMAMA NEDENLERİ	Sayı	Yüzde
Bir kooperatife üyeyim	230	57,9
Kendi ürünümü kendim pazarlayabiliyorum	78	19,6
Kooperatifin yararlı olabileceğini sanmıyorum	39	9,8
Üreticiyi koruduğuna inanmıyorum	29	7,3
Yöneticilerin dürüst çalıştığına inanmıyorum	21	5,3
Toplam	397	100,0

İşletmelerin % 70,3'ü danışmanlık hizmeti almadığını bildirirken, işletmelerin % 22,2'si 6 yıl ve üstü süredir danışmanlık hizmeti aldığını bildirmiştir (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.20. İşletmelerin danışmanlık hizmeti durumları

DANIŞMANLIK HİZMETİ ALMA SÜRELERİ	Sayı	Yüzde
Danışmanlık hizmeti almayanlar	279	70,3
6 yıl ve üstü	88	22,2
1-5 yıl arası	30	7,6
Toplam	397	100,0

İşletmelerin tarımsal faaliyetleriyle ilgili bilgi kaynakları

İşletme sahiplerinin tarımsal faaliyetlerle ilgili bilgileri edinme yöntemlerine bakıldığında %19,4'ünün diğer üreticilerden, %17,6'sının tarım müdürlükleri elemanlarından, %14,9'unun tarım müdürlüklerinin dağıtmış olduğu broşürlerden, %11,3'ünün komşulardan, % 8,1'inin ise bilgilere internetten ulaştıkları saptanmıştır (Çizelge 4.21)

Çizelge 4.21. İşletmelerin tarımsal faaliyetleriyle ilgili bilgi kaynakları

TARIMSAL BİLGİ KAYNAKLARI	Sayı	Yüzde
Diğer Üreticilerden	77	19,4
Tarım İl / İlçe Müdürlüklerindeki Teknik Elemanlardan	70	17,6
Tarım İl / İlçe Müdürlüklerinin Dağıttığı Broşürlerden	59	14,9
Komşularından	45	11,3
İnternet	32	8,1
Radyo / TV/ Yazılı Basın	32	8,0
Zirai İlaç Bayisinden	25	6,3
Aile büyüklerimden	21	5,3
Kooperatif ve Birliklerden	20	5,0
Cep Telefonu	8	2,0
Serbest Tarım Danışmanlarından	7	1,8
Ziraat Fakültesinin Öğretim Üyelerinden	1	0,3
Toplam	397	100,0

İşletme sahiplerinin arazi varlıkları

İşletmelerin sahip oldukları sulu arazilerin büyüklüğünün en düşük 1 da, en büyük 300 da olduğu ortalama sulu arazi varlığının 65,32 da olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki işletmelerin toplam sulu arazilerinin % 47,1'ini 1-50 da arası araziler, % 26,2'sini 51-100 da arası araziler oluşturmaktadır (Çizelge 4.22).

Çizelge 4.22. İşletme sahiplerinin arazi varlıkları

TOPLAM SULU ARAZİ MİKTARI	Sayı	Yüzde
Arazi Yok	27	6.8
1-50 da	187	47.1
51-100 da	104	26.2
101 ve Üzeri	79	19.9
Toplam	397	100.0

TOPLAM KIRAÇ ARAZİ MİKTARI	Sayı	Yüzde
Arazi yok	348	87.7
1-50 da	47	11.8
51-100 da	2	0.5
Toplam	397	100.0

TOPLAM ARAZİ MİKTARI	Sayı	Yüzde
Arazi Yok	21	5.3
1-50 da	182	45.8
51-100 da	113	28.5
101 ve Üzeri	81	20.4
Toplam	397	100.0

İşletmelerin sahip oldukları kiraç arazilerin büyüklüğünün en düşük 2 da, en büyük 80 da olduğu ortalama kiraç arazi varlığının 2,47 da olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin toplam kiraç arazi varlıklarının % 11,8'ini 1-50 da arası araziler oluştururken, işletmelerin % 87,7'sinde kiraç arazi bulunmamaktadır. İşletmelerin sahip oldukları toplam arazilerin büyüklüğünün en düşüğünün 1 da, en büyüğünün 310 da olduğu, ortalama arazi varlığının 67,79 da olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan işletmelerin toplam arazi varlıkları incelendiğinde, işletmelerin % 45,8'inin 1-50 da arası arazi, % 28,5'inin 51-100 arası arazi, % 20,4'ünün 101 ve üzeri araziye sahip olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.22).

İşletmecilerin % 64'ü sahip olduğu arazinin tamamını kendisinin kullandığını, % 22,9'u mülkiyeti dışında arazi kiraladığını, % 7,3'ünün sahip olduğu arazisinin bir kısmını kiracı-otlakçıya verdiğini bildirirken, % 5,3'ü arazisinin olmadığını bildirmiştir (Çizelge 4.23).

Çizelge 4.23. İşletme sahiplerinin arazi kullanım biçimleri

ARAZİ KULLANIM ŞEKİLLERİ	Sayı	Yüzde
Arazim yok	21	5,3
Tamamını kendim kullanıyorum	254	64,0
Mülkiyetim dışında arazi kiralıyorum	91	22,9
Arazimin bir kısmını kiracı/ortakçıya veriyorum	29	7,3
Arazimin tamamını kiracı/ortakçıya veriyorum	2	0,5
Toplam	397	100,0

İşletmelerin Hayvancılık Faaliyetleri

İncelenen işletmelerin büyükbaş hayvan varlıklarına bakıldığında; 118 baş boğa, 3.312 baş inek, 278 baş Tosun, 474 baş düve, 1.180 baş erkek dana, 860 baş dişi dana, 532 baş buzağı, 33 baş manda olmak üzere toplam 6.787 baş büyükbaş hayvan varlığına sahip olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.24).

İşletmelerde 2.110 baş koç, 6.640 baş toklu, 1.874 baş dişi kuzu, 4.070 baş erkek kuzu, 281 baş teke ve 1282 baş dişi keçi olmak üzere toplam 16.257 baş küçükbaş hayvan varlığı bulunduğu görülmüştür (Çizelge 4.24).

Çizelge 4.24. İşletmelerdeki hayvan varlığı

BÜYÜKBAŞ	Sayı	Yüzde
Boğa	118	1,7
İnek	3.312	48,8
Tosun	278	4,1
Düve	474	7,0
Erkek Dana	1.180	17,4
Dişi Dana	860	12,7
Buzağı	532	7,8
Manda	33	0,5
Toplam	6.787	100,0
KÜÇÜKBAŞ		
Koç	2.110	13,0
Toklu	6.640	40,8
Dişi Kuzu	1.874	11,5
Erkek Kuzu	4.070	25,0
Teke	281	1,7
Keçi	1.282	7,9
Toplam	16.257	100,0

Anketi cevaplayan işletmecilerin % 68'i işletmesinde sadece hayvancılık faaliyetine yer vermektedir. İşletmelerin % 42,8'i sadece büyükbaş hayvancılıkla uğraşırken, % 52,9'u da besicilik yapmaktadır (Çizelge 4.25).

Çizelge 4.25. İşletmelerin hayvancılık faaliyetleri

İŞLETMENİN TİPİ	Sayı	Yüzde
Hayvancılık İşletmesi	270	68,0
Karışık İşletme (Hayvancılık + Bitki Üretimi)	127	32,0
Toplam	397	100,0
HAYVANCILIK TÜRÜ		
Küçükbaş	157	39,5
Büyükbaş	170	42,8
Hem Küçükbaş Hem Büyükbaş	62	15,6
Diğer	8	2,0
Toplam	397	100,0
İŞLETMELERİN ÜRETİM TİPİ	SAYI	YÜZDE
Süt Hayvancılığı	62	15,6
Besicilik	210	52,9
Her ikisi	125	31,5
Toplam	397	100,0

Anketi cevaplayan üreticilerin % 47,1'i kârlı bulduğu, % 25,7'si ata-baba mesleği olarak gördüğü, % 22,2'si bölgede yaygın meslek olduğu için, % 5'i de hayvancılık destekleme ödemelerini oldukça cazip bulduklarından dolayı hayvancılık faaliyetinde bulduklarını bildirmişlerdir (Çizelge 4.25).

Çizelge 4.26. İşletmelerin hayvancılık faaliyeti yapma nedenleri

SEBEPLER	Sayı	Yüzde
Kârlı buluyorum	187	47,1
Hayvancılık desteklemeleri oldukça cazip	20	5,0
Ata baba mesleği	102	25,7
Bölgemizde yaygın meslek	88	22,2
Toplam	397	100,0

Ankete yanıt veren işletme sahiplerinin % 38,5'i ilaç giderininin, % 24,9'u barınak bakım ve onarım giderlerinin, % 14,9'u yem giderlerinin hayvancılık faaliyeti için önemli harcama kalemleri olduğunu belirtmişlerdir (Çizelge 4.27).

Çizelge 4.27. İşletmelerin hayvancılık faaliyetlerinde önemli harcama kalemleri

HARCAMA KALEMLERİ	Sayı	Yüzde
İlaç gideri	153	38,5
Barınak bakım ve onarım gideri	99	24,9
Yem gideri	59	14,9
Veteriner gideri	49	12,3
Nakliye gideri	37	9,3
Toplam	397	100,0

İşletmelerin 2016 yılı toplam tarımsal geliri

Araştırma bölgesinde incelenen işletmelerin 2016 yılında ki toplam tarımsal faaliyet gelirlerine bakıldığında faaliyette bulunan işletmelerin % 40,3'ünün 11.000-50.000 arası gelire, % 39'unun 51.000-100.000 arası gelire sahip oldukları görülmüştür (Çizelge 4.28).

Çizelge 4.28. İşletmelerin 2016 yılı toplam tarımsal faaliyet geliri

GELİR GRUPLARI	Sayı	Yüzde
10.000 TL altı	12	3,0
11.000-50.000 TL arası	160	40,3
51.000-100.000 TL arası	155	39,0
101.000 TL ve üzeri	70	17,6
Toplam	397	100,0

İşletmelerin süt üretimi ve satışı

Araştırma kapsamında yer alan işletmelerin günlük süt üretimleri incelendiğinde işletmelerin, süt üreten işletmelerin en düşük günlük süt üretim miktarının 10 kg, en yüksek üretimin 400 kg olduğu işletme başına ortalama günlük süt üretim miktarının 45,63 kg olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin % 50,6'sında süt üretilmediği, % 37,8'inde 1-100 kg arası süt üretimi yapıldığı tespit edilmiştir. Ürettiği sütü satan işletmelerin en düşük günlük süt satış miktarının 8 kg, en yüksek satış miktarının 400 kg olduğu işletme başına ortalama günlük süt satış miktarının 42,35 kg olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin, % 50,6'sında üretilen sütün satışı yapılmazken, % 24,9'unda 1-50 kg arası, % 13,6'sında 51-100 kg arası süt satışının yapıldığı belirlenmiştir. İşletmecilerin % 18,6'sı ürettiği sütü aracılara satarken, % 18,6'sı sokak satışı yoluyla, % 6,3'ü kooperatiflere, % 5,8'i mandıralara sattıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 4.29)

Çizelge 4.29. İşletmelerin günlük süt üretimi ve satışı

ÜRETİLEN SÜT MİKTARI	Sayı	Yüzde
Süt üretimi yok	201	50,6
1-100 kg süt üretimi	150	37,8
101 kg ve üstü süt üretimi	46	11,6
Toplam	397	100,0
SATILAN SÜT MİKTARI		
Süt Satışı Yok	201	50,6
1-50 kg süt satışı var	99	24,9
51-100 kg süt satışı var	54	13,6
101 kg ve üstü süt satışı var	43	10,8
Toplam	397	100,0
SATIŞ YAPILAN YER		
Süt satışı yok	201	50,6
Aracıya	74	18,6
Sokak satışı	74	18,6
Kooperatife	25	6,3
Doğrudan mandıraya	23	5,8
Toplam	397	100,0

İşletmelerde besicilik faaliyetleri

Ankete cevap veren işletme sahiplerinin % 93,7'si besiyeye aldıkları hayvanlarını 7 ay ve üstünde beside tuttuğunu belirtirken, % 6,3'ü 1-6 ay arası süreyle beside tuttuğunu ifade etmişlerdir. İşletmecileri besiyeye aldığı en az sığır sayısının 2 baş, en çok 500 baş olduğu, işletmelerde besiyeye alınan ortalama sığır sayısının 71,75 baş olduğu görülmüştür. İşletmecilerin % 41,8'i 11-40 baş arası hayvanı besiyeye aldıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.30).

Çizelge 4.30. İşletmelerin besicilik faaliyetleri

BESİ SÜRESİ	Sayı	Yüzde
1-6 ay arası besi süresi	25	6,3
7 ay ve üstü besi süresi	372	93,7
Toplam	397	100,0
BESİYE ALINAN HAYVAN SAYISI		
1-10 baş	64	16,1
11-40 baş	166	41,8
41-100 baş	92	23,2
101 baş ve üzeri	75	18,9
Toplam	397	100,0

İşletmecilerin % 50,1'i hayvanlarının besleme sisteminin yemleme ve mera, % 39'u ahırda besleme, % 10,8'i merada besleme sistemini uyguladıklarını belirtmişlerdir, İşletme sahiplerinin % 69,5'i hayvanlarını besledikleri meraların yeterli olmadığını beyan ederken % 30,5'i mera alanlarının yeterli olduğunu beyan etmişlerdir, Hayvanlarını ahırda beslemeyi tercih eden işletmecilerin % 63,2'si serbest yemleme yöntemini kullanmaktadır, Hayvanların bir yıl boyunca ne kadar süre ahırda kaldıkları sorusuna işletmecilerin % 76,8'i hayvanların sadece kışın ahırda kaldığını, % 23,2'si ise bütün yıl boyunca ahırda beslediklerini bildirmişlerdir (Çizelge 4.31).

Çizelge 4.31. İşletmelerde uygulanan beslenme sistemi

BESLEME SİSTEMİ	Sayı	Yüzde
Yemleme Mera	199	50,1
Ahırda Besleme	155	39,0
Mera	43	10,8
Toplam	397	100,0
AHIRDA UYGULANAN BESLENME SİSTEMİ		
Serbest yemleme	251	63,2
Grup yemleme (Grupların verimlerine göre)	67	16,9
Bireysel yemleme (Her hayvanın verimine göre)	79	19,9
Toplam	397	100,0
AHIRDA KALMA SÜRESİ		
Kışın ahırda	305	76,8
Bütün yıl boyunca ahırda	92	23,2
Toplam	397	100,0

İşletmelerin ahır tipleri

Araştırmaya katılan işletme sahiplerinin % 59,2'sinin kapalı sistem, % 30,5'inin yarı açık sistem, % 10,3'ünün ise açık sistem ahıra sahip olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.32).

Çizelge 4.32. İşletmelerin ahır tipleri

AHIR TIPLERİ	Sayı	Yüzde
Kapalı Sistem	235	59,2
Yarı Açık Sistem	121	30,5
Açık Sistem	41	10,3
Toplam	397	100,0

İşletmelerde kaba yem kullanımı

İşletmelerin % 50,4'ünün kaba yem ihtiyacını yeterince karşıladığı anlaşılmıştır, İşletmelerin % 45,1'i kaba yem olarak saman, % 34,8'i ot, % 20,2'si ise yonca kullandığını belirtmiştir, İşletme sahiplerinin % 17,6'sı kaba yem sıkıntısı yaşamadığını ifade ederken, işletmelerinin % 67,3'ü kaba yem sıkıntısını yıldan yıla iklim şartlarına bağlı olarak yaşadığını, % 15,1'i ise her zaman kaba yem sıkıntısı yaşadığını ifade etmiştir (Çizelge 4.33).

Çizelge 4.33. İşletmelerin kaba yem durumu

KULLANILAN KABA YEMLER	Sayı	Yüzde
Saman	179	45,1
Ot	138	34,8
Yonca	80	20,2
Toplam	397	100,0
KABA YEM SIKINTISI		
Olmuyor	70	17,6
Yıldan Yıla İklim Şartlarına Bağlı Olarak Değişiyor	267	67,3
Her Zaman Oluyor	60	15,1
Toplam	397	100,0

İşletmelerin % 69'unda slaj üretimi yapılırken, işletmelerin % 62,2' sinin mısır slajı ürettiği, % 6,8'inin de arpa slajı ürettiği belirlenmiştir. Anket bulgularına göre işletmelerin % 70'inde yem bitkisi üretilmektedir (Çizelge 4.34).

Çizelge 4.34. İşletmelerde slaj ve yem bitkisi durumları

İŞLETMELERDE YAPILAN SLAJ TÜRÜ	Sayı	Yüzde
Slaj üretimi yapılmıyor	123	31,0
Mısır Slajı	247	62,2
Arpa Slajı	27	6,8
Toplam	397	100,0
YEM BİTKİSİ ÜRETİMİ		
Evet	278	70,0
Hayır	119	30,0
Toplam	397	100,0

İşletmelerde suni yem kullanımı

Araştırma bulgularına göre işletmelerin % 72,5'inde suni yem kullanılmamaktadır (Çizelge 4.35).

Çizelge 4.35. İşletmelerde suni yem kullanımı

İşletmede Suni Yem kullanımı	Sayı	Yüzde
Hayır	288	72,5
Evet	109	27,5
Toplam	397	100,0

4. 11.3. Hayvancılık Destekleriyle İlgili Bulgular

Ankete cevap veren işletmecilerin tamamı hayvancılık desteklerinden faydalandığını bildirmiştir.

İşletme sahiplerinin 2016 yılında aldıkları destekler

İşletme sahiplerine 2016 yılında birden fazla destekten faydalanmış oldukları görülmüştür. İfade edilen destekler toplamının 433 adet olduğu, en az 1 destek alınırken bazı işletmeciler 4 çeşit destekten faydalandığını belirtmiştir.

İşletmecilerin % 22,4'ü buzağı desteği, 22,2'si süt desteği ve % 18,7'si küçükbaş küpe desteği aldığını bildirmiştir.

2016 yılında işletmecilerin en düşük 500 TL, en yüksek 50.000 TL, ortalama 4.747 TL destek kullandığı, işletmelerin % 66,2'sinin 500-5.000 TL arasında, destekleme ödemesi aldığı saptanmıştır (Çizelge 4.36).

İşletmecilerin % 59,2'si aldığı destek miktarını yeterli bulduğunu bildirmiştir (Çizelge 4.36).

Çallı (2016) Tokat ilinde üreticilerin % 81,91'inin uygulanan desteklemeleri yetersiz bulduğunu, Gürkan (2012) Kahramanmaraş ilinde üreticilerin % 55,4'ünün uygulanan desteklemeleri yetersiz bulduğunu tespit etmişlerdir.

Çizelge 4.36. İşletmecilerin 2016 yılında aldığı destekler

ALINAN DESTEKLER	Sayı	Yüzde
Buzağı desteği	97	22,4
Süt desteği	96	22,2
Küçükbaş küpe desteği	81	18,7
Yem desteği	48	11,1
Mazot desteği	29	6,7
Kesim desteği	24	5,5
Gübre desteği	12	2,8
Damızlık Desteği	11	2,5
Besilik erkek sığır desteği	10	2,3
Büyükbaş hayvan desteği	5	1,2
Arıcılık desteği	4	0,9
Gebe düve desteği	4	0,9
Kesim desteği	4	0,9
İnek desteği	3	0,7
Manda desteği	3	0,7
Suni tohumlama desteği	2	0,5
Toplam	433	100,0
DESTEK MİKTARI		
500-5000 TL arası	263	66,2
5001-10000 TL arası	107	27,0
10001 TL ve üzeri	27	6,8
Toplam	397	100,0
YETERLİLİK DURUMU		
Evet, yeterli	162	40,8
Hayır, yeterli değil	235	59,2
Toplam	397	100,0

İşletmecilerin son beş yılda hayvancılık desteği alma durumları

Araştırma kapsamında anket yapılan hayvancılık işletmelerinin tamamı hayvancılık destek ödemesi aldıklarını bildirmişlerdir.

Son beş yılda alınmış olan desteklere bakıldığında 397 işletmecinin 52,4'ünün süt desteklemesi, % 48,4'ünün motorin desteği, % 43,1'inin yem bitkileri üretim desteği, % 38,3'ünün hayvan kimlik sistemi desteği (küpeleme), % 36,8'inin buzağı desteği, % 36,5'inin hayvancılığın geliştirilmesi desteği, % 33,8'inin damızlık desteği aldıkları görülmüştür (Çizelge 4.38).

Çizelge 4.37. İşletmelerin son beş yılda hayvancılık desteği alma durumları

Son 5 Yılda Hayvancılık Destek Kullanımı	Sayı		Yüzde			
Evet, kullandım	397		100,0			
DESTEK TİPLERİ	Destek almadı		Destek aldı		Toplam	Yüzde
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Süt Desteklemeleri	189	47,6	208	52,4	397	100,0
Motorin Desteği	205	51,6	192	48,4	397	100,0
Yem Bitkileri Üretim Desteği	226	56,9	171	43,1	397	100,0
Hayvan Kimlik Sistemi Desteği (Küpeleme)	245	61,7	152	38,3	397	100,0
Buzağı Desteği	251	63,2	146	36,8	397	100,0
Küçükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesi Desteği	252	63,5	145	36,5	397	100,0
Damızlık Desteği	263	66,2	134	33,8	397	100,0
Besilik Erkek Sığır Desteği(Kesim)	331	83,4	66	16,6	397	100,0
Gübre Veya İlaç Desteği	352	88,7	45	11,3	397	100,0
Gebe Düve Alımı	356	89,7	41	10,3	397	100,0
Programlı Aşılama Desteği	365	91,9	32	8,1	397	100,0
Hayvan Hastalığı (Kesim, İmha)Tazminatı	367	92,4	30	7,6	397	100,0
Suni Tohumlama Desteği	372	93,7	25	6,3	397	100,0
Suni Tohumlamadan Doğan Buzağı Desteği	373	94,0	24	6,0	397	100,0
Hayvan Gen Kaynakları Desteği	380	95,7	17	4,3	397	100,0
Hastalıktan Arındırılmış İşletmeler Desteği	382	96,2	15	3,8	397	100,0
Makine Ekipman Desteği	385	97,0	12	3,0	397	100,0
Organik Tarım Desteği	390	98,2	7	1,8	397	100,0
Genetik Kaynağı Yerinde Koruma Desteği	395	99,5	2	0,5	397	100,0

Son beş yılda hayvancılık faaliyetleri için banka kredisi kullanma durumları

Ankete cevap veren işletmecilerin % 72,5'i son beş yılda hayvan sayısını artırmak için banka kredisi kullandıklarını beyan etmiştir. Bankadan hayvan sayısını artırmak için kredi çeken işletme sahiplerinin % 51,6'sı aldığı krediyle hayvan aldığını bildirirken, % 6'sı aldığı krediyi yem masraflarını karşılamak için kullandığını belirtmiştir (Çizelge 4.37).

Çallı (2016) Tokat ilinde yaptığı çalışmada küçük ölçekli işletmeler üreticilerin % 19,72'sinin, orta ölçekli işletmelerde üreticilerin % 29,23'ünün, büyük ölçekli işletmelerde üreticilerin % 30,77'si banka kredisi kullandığı ve üreticilerin kullandıkları banka kredisini hayvan almak ve yem masraflarını karşılamak için kullandığı bulgusuna ulaşmıştır. Ata (2014) Burdur ilinde süt sığırcılığı işletmelerinde kullanılan kredilerin işletmeyi büyütme amacıyla düve satın almak ve alet ekipman almak gibi amaçlarla kullanıldığını tespit etmiştir.

Çizelge 4.38. İşletmelerin son beş yılda banka kredisi kullanma durumları

BANKA KREDİ DESTEĞİ	Sayı	Yüzde
Evet	288	72,5
Hayır	109	27,5
Toplam	397	100,0

KREDİ KULLANIM NEDENLERİ		
Kredi kullanmadım	109	27,5
Hayvan aldım	205	51,6
Yem masraflarını karşılamak için kullandım	24	6,0
Ahırımı tamir ettirdim	20	5,0
Yeni ahır yaptırdım	16	4,0
İşletmemi büyütmek için kullandım	15	3,8
Hayvancılık destek ödemeleri olduğu için	8	2,0
Toplam	397	100,0

İşletmecilerin % 83,6'sı hayvan başına 4 kez ve üzerinde destek ödemesi aldığını bildirmiştir (Çizelge 4.39). Yavuz (2016) Amasya ili hayvancılık işletmelerinde yapmış olduğu araştırmasında işletmelerin hayvan başına destek ödemesini 1 kez aldığını belirlemiştir.

Çizelge 4.39. İşletmecilerin hayvan başına aldıkları destek sayısı

DESTEK SAYISI	Sayı	Yüzde
1 kez	20	5,0
2 kez	23	5,8
3 kez	22	5,5
4 kez ve üzeri	332	83,6
Toplam	397	100,0

Ankete cevap veren işletmecilerin % 53,7'si son beş yılda hayvancılığa yapılan desteklemeleri başarılı bulduğunu belirtirken, % 17,4'ü desteklemeleri başarısız bulduğunu belirtmiştir (Çizelge 4.40).

İşletmecilerin uygulanan destekleme politikalarına ek olarak başka hangi tür destekleme sisteminin uygulanabileceği sorusuna verdikleri cevaplarda; büyükbaş ve küçükbaş hayvan alım desteği, ahır yapım desteği, ilaç desteği, işçi çoban çalıştırma desteği verilmesi gibi cevaplar ön plana çıkmıştır.

Çizelge 4.40. Son beş yılda hayvancılığa yapılan desteklemelerin başarı durumu

BAŞARI DURUMU	Sayı	Yüzde
Evet	213	53,7
Hayır	69	17,4
Fikrim yok	115	29,0
Toplam	397	100,0

İşletmecilerin hayvancılık destekleri hakkındaki bilgi kaynakları

Ankete katılan işletmecilerin % 28,7'si hayvancılık desteklerini akraba ve komşulardan, % 22,2'si televizyondan, % 20,7'sinin köye asılan afiş ve broşürlerden, dağıtılan kitapçıklardan, % 10,8'i GTHB internet sitesinden, % 10,6'sı köye gelen GTHB personelinden öğrendiklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 4.41). Gürkan (2012) Kahramanmaraş ilinde tarımsal desteklemeler ile ilgili bilgileri üreticilerin % 70,7'sinin İl ve İlçe GTHB personelinden, % 16,9'nun Ziraat Odası ve çiftçi örgütlerinden, % 11,3'nün televizyon ve gazetelerden, % 1,1'nin ise tarım danışmanları kanalıyla edindiğini tespit etmiştir.

Çizelge 4.41. İşletmecilerin hayvancılık destekleri hakkındaki bilgi kaynakları

HAYVANCILIK DESTEKLERİ BİLGİ KAYNAKLARI	Sayı	Yüzde
Akraba ve komşulardan	114	28,7
Televizyondan	88	22,2
Köye asılan afiş ve broşürlerden, dağıtılan kitapçıklardan	82	20,7
İnternet (GTHB internet sayfası)	43	10,8
Köye gelen tarım bakanlığı personelinden	42	10,6
Köye gelen diğer uzmanlardan	28	7,1
Toplam	397	100,0

Son beş yılda alınan yem bitkileri desteğinin ekim alanlarına etkisi

İşletmecilerin son beş yılda yem bitkisi desteği almış olma durumlarının ekim alanlarına etkisinin ne olduğu sorusuna % 38'i yem bitkisi üretmediği cevabını verirken, % 31'i ekim alanını arttırdığı, % 31'i de arttırmadığı cevabını vermiştir (Çizelge 4.42). Çallı (2016) Tokat ilinde yaptığı çalışmada üreticilerin % 35,64'ünün yem bitkileri desteği sayesinde yem bitkileri üretimini arttırdığını tespit etmiştir.

Çizelge 4.42. Son beş yılda alınan yem bitkileri desteğinin ekim alanlarına etkisi

EKİM ALANLARI	Sayı	Yüzde
Yem bitkisi üretmiyorum	151	38,0
Hayır	123	31,0
Evet	123	31,0
Toplam	397	100,0

Ankete yanıt veren işletme sahiplerinin % 40,3'ü 2014 yılında yem bitkilerine ekim alanı tahsis etmediğini bildirirken, % 47,1'i 1-50 da arası, yem bitkileri üretimine tahsis ettiğini bildirmiştir, 2015 yılında işletme sahiplerinin % 39,3'ü yem bitkilerine ekim alanı tahsis etmediğini söylerken, % 44, 3'ü 1-50 da arası, % 16,4'ü 51 da ve üstünde bir alanı yem bitkileri üretimine tahsis ettiğini bildirmiştir. 2016 yılında ise işletmecilerin % 40,3'ü yem bitkilerine ekim alanı tahsis etmediğini bildirirken, % 39,5'i 1-50 da arası, % 20,2'si 51 da ve üstünde bir ekim alanı tahsis ettiğini bildirmiştir (Çizelge 4.43).

Çizelge 4.43. İşletmelerin 2014-2016 yılları arasında yem ekimine ayırdıkları alanlar

YEM EKİM ALANI: 2014	Sayı	Yüzde
Ekim Alanı Yok	160	40,3
1-50 da Ekim Alanı	187	47,1
51 da ve Üstü Ekim Alanı	50	12,6
Toplam	397	100,0
YEM EKİM ALANI: 2015		
2015 Yılında Ekim Alanı Yok	156	39,3
1-50 da Arası	176	44,3
51 da ve Üstü	65	16,4
Toplam	397	100,0
YEM EKİM ALANI: 2016		
2016 Yılında Ekim Alanı Yok	160	40,3
1-50 da Arası	157	39,5
51 da ve Üstü	80	20,2
Toplam	397	100,0

Verilen destek miktarından memnuniyet düzeyi

Araştırma bölgesindeki işletmelerin almış oldukları destekleme miktarından memnuniyet durumları incelendiğinde, işletme sahiplerinin % 34,8'i az memnun olduğunu, % 33,2'si orta derecede memnuniyet duyduğunu, % 21,9'u verilen

desteklemeleri iyi bulduğunu ifade ederken, işletmecilerin % 6'sı verilen desteklemelerden hiç memnun olmadığını ifade etmiştir (Çizelge 4.44).

Çizelge 4.44. İşletmelerin verilen destek miktarından memnuniyet durumları

MEMNUNİYET DÜZEYİ	Sayı	Yüzde
Hiç	24	6,0
Az	138	34,8
Orta	132	33,2
İyi	87	21,9
Çok İyi	16	4,0
Toplam	397	100,0

Bölge için önemli olan desteklemeler

Ankete katılan işletmecilerin % 34,8'ine göre süt desteklemesi, % 20,9'una göre yem bitkileri üretim desteği, % 16,1'ine göre küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi desteği, bölge için önem arz etmektedir (Çizelge 4.45).

Bu bulgu Ata (2014) Burdur ilinde süt sığırcılığı işletmelerinin % 100'nün en yararlı destek çeşidinin süt desteği olduğu bulgusuyla uyumludur.

Çizelge 4.45. Yapılan desteklemelerden bölge için önemli olanlar

YAPILAN DESTEKLEMELER	Sayı	Yüzde
Süt Desteklemeleri	138	34,8
Yem Bitkileri Üretim Desteği	83	20,9
Küçükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesi Desteği	64	16,1
Damızlık Desteği	37	9,3
Buzağı Desteği	19	4,8
Motorin Desteği	18	4,5
Hayvan Kimlik Sistemi Desteği (Küpeleme)	12	3,0
Gebe Düve Alımı	5	1,3
Suni Tohumlama Desteği	3	0,8
Gübre Veya İlaç Desteği	3	0,8
Besilik Erkek Sığır Desteği(Kesim)	3	0,8
Hayvan Gen Kaynakları Desteği	3	0,8
Hastalıktan Arındırılmış İşletmeler Desteği	2	0,5
Makine Ekipman Desteği	2	0,5
Genetik Kaynağı Yerinde Koruma Desteği	2	0,5
Suni Tohumlamadan Doğan Buzağı Desteği	2	0,5
Organik Tarım Desteği	1	0,3
Toplam	397	100,0

2017 yılında hayvancılık desteklemeleri hakkındaki görüşleri

İşletme sahiplerinin % 56,7'si 2017 yılında verilecek hayvancılık desteklemelerinden haberdar olduğunu, % 43,3'ü haberdar olmadığını söylemiştir (Çizelge 4.46), Anket yapılan bölgedeki işletme sahiplerinin % 96,7'si 2017 yılında destekleme ödemesi alabileceğini belirtmiştir. 2017 yılı içerisinde destekleme ödemesi alamayacak olanların % 1,5'i suni tohumlama yaptırmadığı için, % 1,1'i beşten az damızlık ineğe sahip olduğu için destekleme alamayacaklarını belirtmiştir (Çizelge 4.46).

Çizelge 4.46. 2017 Yılında hayvancılık desteklemeleri ile ilgili görüşleri

HABERDAR OLUNMA DURUMU	Sayı	Yüzde
Evet	225	56,7
Hayır	172	43,3
Toplam	397	100,0
ALABİLME DURUMU	Sayı	Yüzde
Evet	384	96,7
Hayır	13	3,3
Toplam	397	100,0
ALINAMAYACAKSA NEDENLERİ		
Destek alabiliyorum	384	96,7
Suni tohumlama yaptırmadım	6	1,5
Hayvanlar melez veya saf değil	1	0,3
Şap aşısı yaptırmadım	2	0,5
Beşten az damızlık ineğim var	3	1,1
Toplam	397	100,0

Ankete cevap veren işletmecilerin % 92,4'ü destekleme almak için başvuracaklarını beyan etmiştir (Çizelge 4.47).

Desteklemelere başvuru yapmayacaklarını bildirenlerin % 2,5'i bürokratik işlemleri fazla buldukları için, % 0,8'i desteklemelerin zamanında verilmemesi nedeniyle başvuru yapmayacaklarını bildirmişlerdir (Çizelge 4.47).

Başvuru yapacakların % 41,8'i damızlık alımı için, % 25,9'u ahır yapımı için, % 14,6'sı alet ve makine alımı için başvuracaklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.47).

Çizelge 4.47. 2017 Hayvancılık destekleri başvurma durumları

BAŞVURMA NİYETLERİ	Sayı	Yüzde
Evet	367	92,4
Kararsızım	17	4,3
Hayır	13	3,3
Toplam	397	100,0
BAŞVURMAMA NEDENLERİ		
Başvuracaklar ve kararsızlar	384	96,7
Desteklerin zamanında verilmemesi	3	0,8
Bürokratik işlemlerin fazla olması	10	2,5
Toplam	397	100,0
BAŞVURMAYI DÜŞÜNDÜKLERİ DESTEKLER		
Başvuru yapmayacağım	13	3,3
Damızlık	166	41,8
Ahır yapımı	103	25,9
Alet makine	58	14,6
Hayvan sayısını artırmak	47	11,8
Kovan alımı	5	1,3
Yem alımı	3	0,8
Ahır yenileme	2	0,5
Toplam	397	100,0

Ankete katılan işletme sahiplerinin % 49,9'u 2017 yılında yapılacak desteklemeler içinde yer alan unsurlardan damızlık hayvan yetiştiricilerine doğrudan destekleme ödemesi yapılmasını hayvancılığın gelişmesine en önemli katkıyı sağlayacağını düşünürken, sırasıyla % 17,9'u süt teşvikinin, % 14,1'i yem bitkileri desteğinin önemli olduğunu düşünmektedir (Çizelge 4.48).

Çizelge 4.48. 2017 yılındaki desteklemelerinin Hayvancılık için önemi

HAYVANCILIK İÇİN ÖNEMLİ DESTEKLEME UNSURLARI	Sayı	Yüzde
Damızlık hayvan yetiştiricilerine doğrudan destekleme ödemesi yapılması	198	49,9
Süt teşviki	71	17,9
Yem bitkileri desteği	56	14,1
Hayvan gen kaynaklarının korunması için hayvan başına ödeme yapılması	22	5,5
Veteriner hekim çalıştırılması	15	3,8
Kesilen hayvan başına ödeme yapılması	14	3,5
Sözleşmeli besicilik yapanlara et destekleme primi ödenmesi	10	2,5
Programlı aşılama uygulayıcıya destekleme ödemesi yapılması	9	2,3
Su ürünleri desteği yapılması	2	0,5
Toplam	397	100,0

Desteklemelerin işletmenin gelişimine etkisi

Görüşülen hayvancılık işletme sahiplerinin % 82,6'sı desteklemelerden yararlanmanın işletmelerinin gelişimde olumlu etkisi olduğunu, % 17,4'ü desteklemelerden yararlanmanın işletmelerini geliştirmediğini ifade etmiştir (Çizelge 4.49).

Çizelge 4.49. Desteklemelerin Tarımsal Gelirde Meydana Getirdiği Değişim

İŞLETMENİN GELİŞİMİNE ETKİSİ	Sayı	Yüzde
Evet	328	82,6
Hayır	69	17,4
Toplam	397	100,0

İşletmecilerin % 55,4'ü destekleme ödemesinden faydalandıktan sonra hayvan refahının artmadığını belirtirken, % 44,6'sı desteklemelerden faydalandıktan sonra hayvan refahının arttığını ifade etmiştir (Çizelge 4.50).

Çizelge 4.50. Desteklemeden faydalandıktan sonra işletmelerde hayvan refahı

HAYVAN REFAHI	Sayı	Yüzde
Evet, arttı	177	44,6
Hayır, artmadı	220	55,4
Toplam	397	100,0

Desteklemelerin Kullanım Şekilleri

Araştırmaya katılan işletmecilerin almış oldukları destekleri kullanım şekilleri sorulduğunda, işletmecilerin % 39,8'i hayvancılık faaliyetleri için aldıkları destekle hayvanların bakım ve beslenmesine harcama yaptığını, % 39,3'ü hayvanların sayısını arttırdığını belirtmiştir. İşletmecilerin % 10,6'sı bitkisel üretim içerisinde aldığı desteklemelerle yeni tarlalar kiralayıp ekim alanını artırdığını, % 5,5'i ise tarla aldığını beyan etmiştir. İşletmecilerin % 43,6'sı aldıkları destekle borçlarını ödediğini, % 5'i çocuğunu evlendirdiğini, % 6,5'i araba aldığını belirtmiştir (Çizelge 4.51). Gürkan (2012) Kahramanmaraş ilinde üreticilerin % 24,9'unun aldığı desteği işçilik giderlerinde, % 23,1'inin girdi (gübre mazot, tohum, yem v.b) alımında, % 23,1'inin borç ödemek için, % 18,7'sinin ev ihtiyaçları için kullandığını bildirirken, Ata (2014) Burdur ilinde modern süt sığırcılığı işletmelerinin % 94'ünün yem, % 76'sının alet ekipman alımında, ve % 64'ünün hayvan alımları için kullandığı, geleneksel süt

sığırcılığı işletmelerinin ise % 98'inin yem, %58'inin hayvan alımı ve % 40'ının alet ve ekipman alımında kullandıklarını bildirmektedir.

Çizelge 4.51. Desteklemelerin kullanım şekilleri

HAYVANCILIK	Sayı	Yüzde
Hayvanların bakım ve beslenmesine harcadım	158	39,8
Hayvanların sayısını arttırdım	156	39,3
İşletmeye daha geliştirilmiş alet ekipman aldım	83	20,9
Toplam	397	100,0
BİTKİSEL ÜRETİM		
Bitkisel üretimde destekleme almadım	327	82,4
Yeni tarlalar kiralayıp ekim alanımı arttırdım	42	10,6
Tarla aldım	22	5,5
Meyvecilik tesisi kurdum	6	1,5
Toplam	397	100,0
TARIM DIŞI KULLANIM		
Tarım dışı amaçla kullanmadım	160	40,3
Borçlarımı ödedim	173	43,6
Araba aldım	26	6,5
Çocuğumu evlendirdim	20	5,0
Şehirden ev aldım	17	4,3
Çocukları okuttum	1	0,3
Toplam	397	100,0

Desteklemelerden Yararlanırken Karşılaşılan Sorunlar

İşletmecilerin % 63,2'si desteklemelerden faydalanırken herhangi bir sorunla karşılaşmadığını bildirmiştir. İşletmecilerin % 17,1'i bürokratik iş ve işlemlerden kaynaklı % 14,1'i fazla miktarda evrak istenmesinden dolayı, % 5,5'i memurların bilgisiz olmalarından kaynaklı sorunlar yaşandığını belirtmiştir (Çizelge 4.52).

Çizelge 4.52. Desteklemelerden yararlanırken karşılaşılan sorunlar

SORUNLA KARŞILAŞMA DURUMU	Sayı	Yüzde
Evet, karşılaştım	146	36,8
Hayır, karşılaşmadım	251	63,2
Toplam	397	100,0
KARŞILAŞILAN SORUNLAR		
Sorunla karşılaşmadım	251	63,2
Bürokratik iş ve işlemler	68	17,1
Fazla miktarda evrak istenmesi	56	14,1
Memurların bilgisizliği	22	5,5
Toplam	397	100,0

İşletmeciler Tarafından Arttırılması İstenen Destekleme Çeşitleri

Ankete cevap veren işletmecilerin arttırılmasını istediği destekler; yem desteklemesi, besicilik desteklemesi, damızlık desteği, koyun küpeleme desteği, süt desteği, suni tohumlama desteği, arıcılık desteği, hayvan kesim desteği, motorin desteği, programlı aşılama desteği olarak sıralanabilir.

Amacına Ulaşmayan Destekleme Çeşitleri

Ankete cevap veren işletmecilerin amacına ulaşmadığını düşündükleri destekleme çeşitleri; yem, mazot, besicilik, erkek sığır kesim desteği, gübre desteği, buzağı desteği, süt desteği, koyun küpe desteği, hayvan genlerinin korunması desteği olarak sıralanabilir. Genel olarak desteklemelerin geç verilmesi ve miktar olarak az ödeme yapılmasından dolayı amacına ulaşmadığı belirtilmiştir.

4.11.4. Ki-kare analiz sonuçları

Ankete katılan hayvancılık işletme sahiplerinin yaş gruplarına göre dağılımlarıyla destekleme için başvurmayı düşündükleri destek türleri arasındaki ilişki incelendiğinde en fazla 36-50 yaş grubunda bulunanların damızlık yatırımı yapmak için başvurma niyetinde olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.53). Ki Kare değerine ilişkin anlamlılık düzeyi 0,05'ten küçük olduğu için anketi yanıtlayanların yaş gruplarıyla desteklemeye başvurmayı düşündükleri yatırım türleri arasındaki ilişki istatistiki açıdan anlamlıdır.

Çizelge 4.53. Yaş gruplarıyla başvurmayı düşündükleri desteklemeler arasındaki ilişki

YAŞ GRUPLARI	Başurmayı düşündükleri destek türleri								Toplam
	Başuru yapmayacağım	Ahır yapımı	Alet makine	Damızlık	Ahır yenileme	Hayvan sayısını arttırmak	Yem alımı	Kovan alımı	
20-35 Yaş	5	19	2	30	0	4	0	0	60
36-50 Yaş	6	48	30	87	0	22	0	3	196
51 Yaş ve Üzeri	2	36	26	49	2	21	3	2	141
Toplam	13	103	58	166	2	47	3	5	397

($P < 0,05$, $P = 0,010$, İstatistiksel olarak anlamlı)

İşletmecilerin yaş gruplarına göre almış oldukları destekleme miktarlarını yeterli bulmaları arasındaki ilişki incelendiğinde; destekleme miktarından memnun olmayanların en fazla 36-50 yaş grubunda olduğu görülmektedir (Çizelge 4.54). Ki Kare değerine ilişkin anlamlılık düzeyi 0,05'ten küçük olduğu için anketi yanıtlayan

işletmecilerin yaş grupları ile almış oldukları destekleme miktarları arasındaki ilişki istatistiki açıdan önemlidir.

Çizelge 4.54. Yaş gruplarıyla destek miktarlarını yeterli bulmaları arasındaki ilişki

YAŞ GRUPLARI	Alınan destek miktarının yeterliliği		Toplam
	Evet	Hayır	
20-35 Yaş	12	48	60
36-50 Yaş	83	113	196
51 Yaş ve zeri	67	74	141
Toplam	162	235	397

($P < 0,05$, $P = 0,001$, İstatistiksel olarak anlamlı)

işletmecilerin hayvancılık deneyimleriyle almış olduğu destekleme miktarlarını yeterli bulmaları arasındaki ilişki incelendiğinde destekleme miktarından memnun olmayanların en fazla 0-15 yıl arasında hayvancılık deneyimine sahip oldukları belirlenmiştir (izelge 5.55). Ki Kare değerine ilişkin anlamlılık düzeyi 0,05'ten küçük olduğu için anketi yanıtlayanların hayvancılık deneyimleriyle almış oldukları destekleme miktarlarını yeterli bulmaları arasındaki ilişki istatistiki açıdan önemlidir.

Çizelge 4.55. Hayvancılık deneyimleriyle destek miktarlarını yeterli bulunması arasındaki ilişki

HAYVANCILIK DENEYİMLERİ	Alınan destek miktarının yeterliliği		Toplam
	Evet	Hayır	
0-15 Yıl	65	114	179
16-30 Yıl	73	103	176
31-50 Yıl	24	18	42
Toplam	162	235	397

($P < 0,05$, $P = 0,046$, İstatistiksel olarak anlamlı)

Araştırma bölgesinde hayvancılık faaliyetinde bulunan işletme sahiplerinin çiftçilik deneyimleriyle verilen destek miktarından memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde, verilen destek miktarından en fazla memnun olanların 16-30 yıl arasında deneyime sahip olanlar olduğu ve orta düzeyde memnuniyet duydukları anlaşılmıştır (izelge 4.56).

Ki Kare değerine ilişkin anlamlılık düzeyi 0,05'ten küçük olduğu için anketi yanıtlayanların çiftçilik deneyimleriyle verilen destek miktarından memnuniyet dereceleri arasındaki ilişki istatistiki açıdan önemlidir.

Çizelge 4.56. Çiftçilik deneyimiyle destek miktarından duyulan memnuniyet arasındaki ilişki

ÇİFTÇİLİK DENEYİMİ	Verilen destek miktarından memnuniyet derecesi					Toplam
	Hiç	Az	Orta	İyi	Çok iyi	
2-15 Yıl	9	56	53	30	6	154
16-30 Yıl	11	65	70	47	3	196
31-50 Yıl	4	17	9	10	7	47
Toplam	24	138	132	87	16	397

($P < 0,05$, $P = 0,006$, İstatistiksel olarak anlamlı)

Anketi cevaplayan işletmecilerin hayvancılık deneyimleriyle verilen destek miktarından memnuniyet dereceleri arasındaki ilişki incelendiğinde, verilen destek miktarından en fazla memnun olanların 0-15 yıl arasında deneyime sahip olanlar olduğu ve memnuniyet durumlarında ise en çok orta düzeyde memnuniyet duyanların olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.57).

Ki Kare değerine ilişkin anlamlılık düzeyi 0,05'ten küçük olduğu için anketi yanıtlayanların hayvancılık deneyimleriyle verilen destek miktarından memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişki istatistiki açıdan önemlidir.

Çizelge 4.57. Hayvancılık deneyimiyle destek miktarı memnuniyeti arasındaki ilişki

HAYVANCILIK DENEYİMİ	Verilen destek miktarından memnuniyet düzeyi					Toplam
	Hiç	Az	Orta	İyi	Çok iyi	
3-15 Yıl	10	60	67	36	6	179
16-30 Yıl	11	65	54	43	3	176
31-50 Yıl	3	13	11	8	7	42
Toplam	24	138	132	87	16	397

($P < 0,05$, $P = 0,004$, İstatistiksel olarak anlamlı)

Ankete katılan hayvancılık işletme sahiplerinin yaş gruplarına göre dağılımlarıyla destekleme için başvurmayı düşündükleri destek türleri arasındaki ilişki incelendiğinde en fazla 36-50 yaş grubunda bulunanların damızlık yatırımı yapmak için başvurma niyetinde olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.58).

Ki Kare değerine ilişkin anlamlılık düzeyi 0,05'ten küçük olduğu için anketi yanıtlayanların yaş gruplarıyla desteklemeye başvurmayı düşündükleri yatırım türleri arasındaki ilişki istatistiki açıdan anlamlıdır.

Çizelge 4.58. Yaş gruplarıyla başvurmayı düşündükleri desteklemeler arasındaki ilişki

YAŞ GRUPLARI	Başvurmayı düşündükleri destek türleri								Toplam
	Başvuru yapmayacağım	Ahır yapımı	Alet makine	Damızlık	Ahır yenileme	Hayvan sayısını artırmak	Yem alımı	Kovan alımı	
20-35 Yaş	5	19	2	30	0	4	0	0	60
36-50 Yaş	6	48	30	87	0	22	0	3	196
51 Yaş ve Üzeri	2	36	26	49	2	21	3	2	141
Toplam	13	103	58	166	2	47	3	5	397

($P < 0,05$, $P = 0,010$, İstatistiksel olarak anlamlı)

İşletmecilerin hayvancılık deneyimleriyle, desteklemelerden yararlanmanın işletmenin gelişimine etkisine bakışı arasındaki ilişki incelendiğinde; desteklerden faydalanmış olmanın işletmenin gelişiminde etkili olduğunu düşünenlerin en fazla yer aldığı grubun 0-15 yıl arasında hayvancılık deneyimine sahip olan işletmeler olduğu görülmüştür (Çizelge 4.59). Ki Kare değerine ilişkin anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük olduğu için anketi yanıtlayanların hayvancılık deneyimiyle aldıkları desteklemelerin işletmelerinin gelişiminde etkisi hakkındaki düşüncesi arasındaki ilişki istatistiki açıdan anlamlıdır.

Çizelge 4.59. Hayvancılık deneyimiyle desteklemelerin işletmeye etkisi arasındaki ilişki

HAYVANCILIK DENEYİMİ	Desteklemelerden yararlanmanın işletmelerinin gelişimine etkisi		Toplam
	Evet	Hayır	
3-15 Yıl	156	23	179
16-30 Yıl	136	40	176
31-50 Yıl	36	6	42
Toplam	328	69	397

($P < 0,05$, $P = 0,042$, İstatistiksel olarak anlamlı)

4.11.5. İşletmelerin Tarımsal Faaliyet Gelirlerine İlişkin Sınıflama Ağacı Diyagramı

Emekli Sandığı ve SSK'dan sosyal güvencesi olan çiftçilerin % 43,9'unun 10.001-50.000 TL arasında, % 33,5'inin 50.001-100.000 TL arasında toplam tarımsal gelir düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.2).

Sosyal güvencesi Emekli Sandığı ve SSK olan ve yarı açık sistemde hayvancılık yapan çiftçilerin % 43,3'ünün toplam tarımsal gelir düzeyi 50.001-100.000 TL arasındadır. Emekli Sandığı ve SSK sosyal güvencesine sahip açık ve kapalı sistem

hayvancılığı yapan çiftçilerin % 50,6'sının toplam tarımsal gelirinin 10.001-50.000 TL arasında olduğu görülmüştür (Şekil 4.2).

Hayvansal ve bitkisel üretim yapan ve kapalı ve açık ahır sisteminde hayvancılık yapan Emekli Sandığı ve SSK'lı çiftçilerin % 56,7'sinin toplam tarımsal gelir düzeyi 10.001-50.000 TL arasında değişmektedir. Hayvancılık işletmesinde açık ve kapalı ahır sistemli, emekli sandığı üyesi ve SSK'lı çiftçilerin % 46,8'inin toplam tarımsal gelir düzeyinin 10.001-50.000 TL arasında, % 2,1'inin ise 10.000 TL ve altında toplam tarımsal gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.2).

Sosyal güvencesi emekli sandığı ve SSK olan, ahır tipi açık ya da kapalı sistem olan ve eğitim süresi 1-8 yıl arası olan çiftçilerin % 68,8'inin toplam tarımsal gelir düzeyinin 10.001-50.000 TL arasında değiştiği görülmektedir. Eğitim süresi 8 yıldan daha kısa olan çiftçilerin % 35,5'inin toplam tarımsal gelir düzeyi 10.001-50.000 TL arasında değişmektedir (Şekil 4.2).

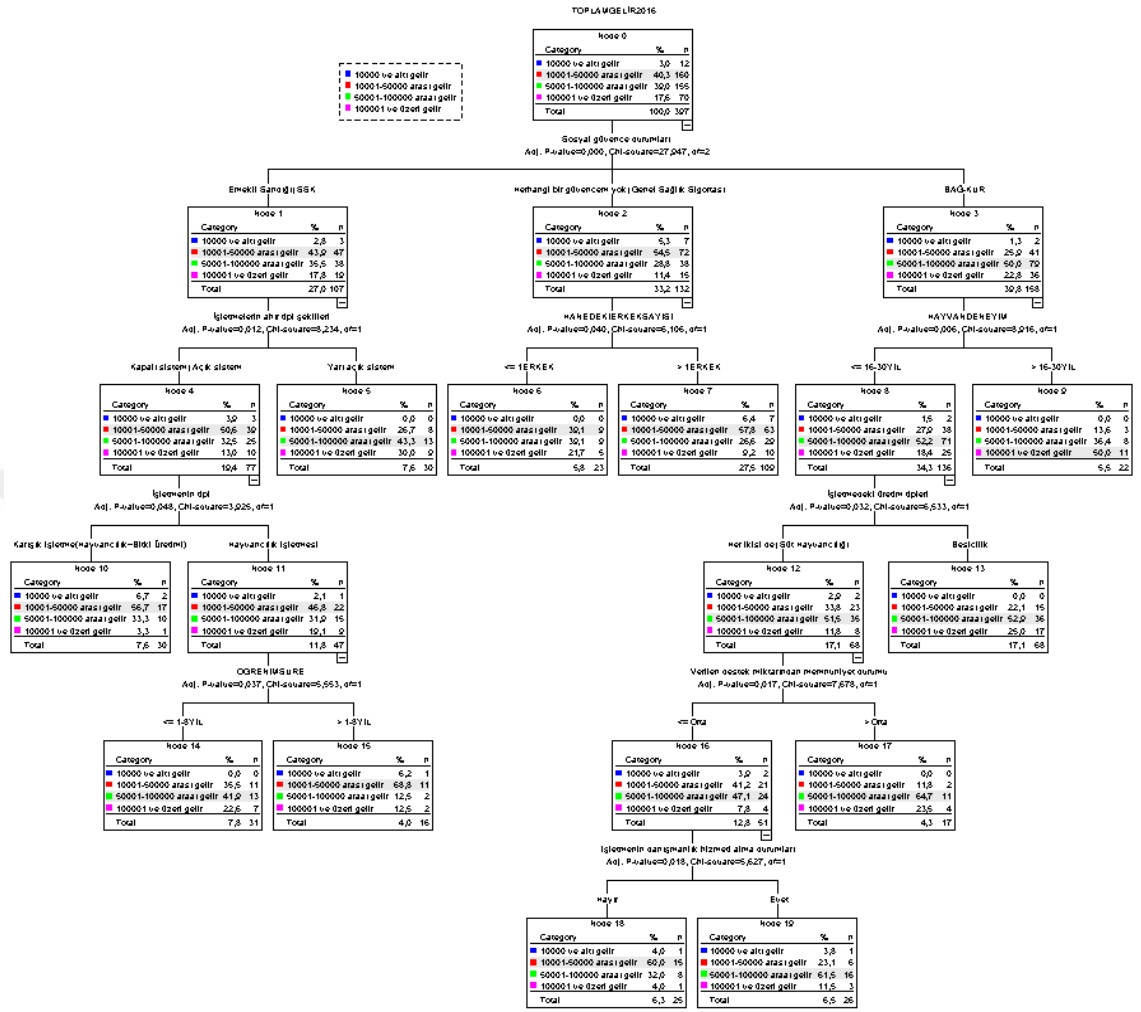
Hanedeki erkek sayısı 1 den fazla olan ve herhangi bir sosyal güvencesi olmayan ya da genel sağlık sigortası olan çiftçilerin % 57,8'inin toplam tarımsal gelir düzeyinin 10.001-50.000 TL arasında olduğu, % 6,4'ünün toplam tarımsal gelir düzeyinin 10.000 TL veya daha düşük olduğu, % 26,6'sının ise toplam tarımsal gelir düzeyinin 50.001-100.000 TL arasında değiştiği söylenebilir. Ancak hanedeki erkek sayısı 1 olan ya da hanesinde hiç erkek olmayan çiftçilerin % 39,1'inin toplam tarımsal gelirinin 10.001-50.000 TL olduğu, 10.000 TL ve daha düşük toplam tarımsal gelir düzeyine sahip herhangi bir çiftçinin bulunmadığı anlaşılmıştır (Şekil 4.2).

BAĞ-KUR'dan sosyal güvenceli çiftçilerin % 50'sinin toplam tarımsal gelir düzeyinin 50.001-100.000 TL arasında değiştiği belirlenmiştir. Hayvancılık deneyimi 30 yıldan daha fazla olan çiftçilerin % 50'sinin toplam tarımsal gelir düzeyinin 100.001 ya da daha yüksek olduğu, hayvancılık deneyimi 16 ya da daha kısa olan bağ-kurulu çiftçilerin % 52,2'sinin toplam tarımsal gelir düzeyinin 50.001-100.000 TL arasında değiştiği görülmüştür (Şekil 4.2).

Hayvancılık deneyimi 16 yıl ya da daha kısa olan BAĞ-KUR'lu besicilerin % 52,9'unun toplam tarımsal gelir düzeyinin 50.001-100.000 TL arasında değiştiği görülmektedir. 16 yıl veya daha kısa süreli hayvancılık deneyimi olan süt veya süt ve

besi hayvancılığını bir arada yapan BAĞ-KUR'lu çiftçiler arasında verilen destek miktarından oldukça memnun olanların % 64,7'sinin toplam tarımsal gelir durumunun 50.001-100.000 TL arasında değiştiği belirlenmiştir. Ancak verilen destek miktarından memnuniyet düzeyi orta ya da daha düşük olanların % 47,1'inin toplam tarımsal gelirinin 50.001-100.000 TL arasında değiştiği ortaya çıkmıştır (Şekil 4.2).

Danışmanlık hizmeti alan 16 yıl ya da daha kısa hayvancılık deneyimi olan süt hayvancılığı veya hem süt hem de besi hayvancılığı yapan, orta ya da daha düşük düzeyde verilen destek miktarından memnun olan çiftçilerin % 61,5'inin toplam tarımsal gelir düzeyinin 50.001-100.000 TL arasında olduğu belirlenmiştir. Danışmanlık hizmeti almayan çiftçilerin % 60,0'ının toplam tarımsal gelir düzeyinin 10.001-50.000 TL arasında olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.2).

ERKEK

Category	%	n
10000 ve altı gelir	6,4	7
10001-50000 arası gelir	57,8	63
50001-100000 arası gelir	26,6	29
100001 ve üzeri gelir	9,2	10
Total	27,6	100

KADIN

Category	%	n
10000 ve altı gelir	1,5	2
10001-50000 arası gelir	27,0	38
50001-100000 arası gelir	52,2	71
100001 ve üzeri gelir	19,4	26
Total	34,3	136

Her türlü üretim / Hayvancılık

Category	%	n
10000 ve altı gelir	2,0	2
10001-50000 arası gelir	33,8	23
50001-100000 arası gelir	51,6	36
100001 ve üzeri gelir	11,0	8
Total	17,1	68

Biticilik

Category	%	n
10000 ve altı gelir	0,0	0
10001-50000 arası gelir	22,1	15
50001-100000 arası gelir	52,0	36
100001 ve üzeri gelir	25,0	17
Total	17,1	68

Çok

Category	%	n
10000 ve altı gelir	3,0	2
10001-50000 arası gelir	41,2	21
50001-100000 arası gelir	47,1	24
100001 ve üzeri gelir	7,8	4
Total	12,8	51

Çok değil

Category	%	n
10000 ve altı gelir	0,0	0
10001-50000 arası gelir	11,8	2
50001-100000 arası gelir	64,7	11
100001 ve üzeri gelir	23,5	4
Total	4,3	17

Hayır

Category	%	n
10000 ve altı gelir	4,0	1
10001-50000 arası gelir	60,0	15
50001-100000 arası gelir	32,0	8
100001 ve üzeri gelir	4,0	1
Total	6,3	25

Evet

Category	%	n
10000 ve altı gelir	3,8	1
10001-50000 arası gelir	23,1	6
50001-100000 arası gelir	61,6	16
100001 ve üzeri gelir	11,6	3
Total	6,5	26

Şekil 4.2. İşletmelerin Tarımsal Faaliyet Gelirlerine İlişkin Sınıflama Ağacı Diyagramı

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Ankete cevap veren işletmecilerin tamamı 2016 yılında hayvancılık desteklerinden faydalandığını bildirmiştir. İşletmecilerin % 22,4'ü buzağı desteği, 22,2'si süt desteği ve % 18,7'si küçükbaş küpe desteği aldığını beyan ederken, en düşük 500 TL, en yüksek 50.000 TL, ortalama 4.748 TL destek kullandığı, işletmelerin % 66,2'sinin 500-5.000 TL arasında destekleme ödemesi aldığı belirlenmiştir. İşletmecilerin % 59,2'si aldığı destek miktarını yeterli bulmaktadır.

Araştırma kapsamında anket yapılan hayvancılık işletmelerinin tamamının son beş yılda hayvancılık destekleme ödemesi aldıklarını bildirmişlerdir. İşletmecilerin % 83,6'sı hayvan başına 4 kez ve üzerinde destek ödemesi aldığını bildirmiştir. Son beş yılda alınmış olan desteklere bakıldığında 397 işletmecinin 52,4'ünün süt desteklemesi, % 48,4'ünün motorin desteği, % 43,1'inin yem bitkileri üretim desteği, % 38,3'ünün hayvan kimlik sistemi desteği (küpeleme), % 36,8'inin buzağı desteği, % 36,5'inin hayvancılığın geliştirilmesi desteği, % 33,8'inin damızlık desteği aldıkları görülmüştür. İşletmecilerin % 38'i son beş yılda yem bitkisi üretmediği cevabını verirken, % 31'i ekim alanını arttırdığı, % 31'i de arttırmadığı cevabını vermiştir. İşletme sahiplerinin % 47,1'i 1-50 da arası bir alanı yem bitkileri üretimine tahsis ettiğini bildirmiştir.

Ankete katılan işletmeciler, sırasıyla hayvancılık desteklerini akraba ve komşulardan, televizyondan, köye asılan afiş ve broşürlerden, dağıtılan kitapçıklardan, GTHB internet sitesinden ve köye gelen GTHB personelinden öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

Ankete cevap veren işletmecilerin % 53,7'si son beş yılda hayvancılığa yapılan desteklemeleri başarılı bulduğunu belirtmiştir. İşletme sahiplerinin % 34,8'i almış oldukları destekleme miktarından az memnun olduğunu, % 33,2'si orta derecede memnuniyet duyduğu, % 21,9'u verilen desteklemeleri iyi bulduğunu ifade ederken, işletmecilerin % 6'sı verilen desteklemelerden hiç memnun olmadığını ifade etmiştir.

İşletmecilerin uygulanan destekleme politikalarına ek olarak başka hangi tür destekleme sisteminin uygulanabileceği sorusuna; büyükbaş ve küçükbaş hayvan alım desteği, ahır yapım desteği, ilaç desteği verilmesi gibi cevaplar verdiği görülmüştür.

Ankete katılan işletmecilere göre sırasıyla süt desteklemeleri, yem bitkileri üretim desteği, küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi desteği, bölge için önem arz etmektedir.

İşletme sahiplerinin % 56,7'si 2017 yılında verilecek hayvancılık desteklemelerinden haberdar olduğunu, % 43,3'ü haberdar olmadığını belirtirken, işletme sahiplerinin % 96,7'si destekleme ödemesi alabileceğini belirtmiştir. 2017 yılı içerisinde destekleme ödemesi alamayacak olanların suni tohumlama yaptırmadığı veya beşten az damızlık ineğe sahip olduğu için destekleme alamayacaklarını belirtmiştir.

Ankete cevap veren işletmecilerin % 92,4'ü 2017 yılında verilecek hayvancılık desteklemelerine başvuracaklarını beyan ederken, desteklemelere başvuru yapmayacaklarını bildirenler; sırasıyla bürokratik işlemleri fazla buldukları için, desteklemelerin zamanında verilmemesi nedeniyle başvuru yapmayacaklarını bildirmişlerdir. Başvuru yapacakların % 41,8'i damızlık alımı için, % 25,9'u ahır yapımı için, % 14,6'sı alet ve makine alımı için başvuracaklarını belirtmişlerdir

Ankete katılan işletme sahiplerinin % 49,9'u 2017 yılında yapılacak desteklemeler içinde yer alan unsurlardan damızlık hayvan yetiştiricilerine doğrudan destekleme ödemesi yapılmasının hayvancılığın gelişmesine en önemli katkıyı sağlayacağını düşünürlerken, sırasıyla süt teşvikinin ve yem bitkileri desteğinin önemli olduğunu düşünmektedir. Görüşülen hayvancılık işletme sahiplerinin % 82,6'sı desteklemelerden yararlanmanın işletmelerinin gelişimde olumlu etkisi olduğunu ifade etmiştir. İşletmecilerin % 55,4'ü destekleme ödemesinden faydalandıktan sonra hayvan refahının artmadığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan işletmecilerin almış oldukları destekleri kullanım şekilleri sorulduğunda, işletmecilerin % 39,8'i hayvancılık faaliyetleri için aldıkları desteği hayvanların bakım ve beslenmesine harcadıklarını, % 39,3'ü hayvanların sayısını arttırdıklarını, % 20,9'u ise işletmeye daha geliştirilmiş alet aldıklarını belirtmiştir. İşletmecilerin % 10,6'sı bitkisel üretim için aldıkları desteklemelerle yeni tarlalar kiralayıp ekim alanını arttırdıklarını, % 5,5'i tarla aldığını beyan etmişlerdir. İşletmecilerin % 43,6'sı aldıkları destekle borçlarını ödediğini, % 5'i çocuğunu evlendirdiğini, % 6,5'i araba aldığını belirtmiştir.

İşletmecilerin desteklemelerden yararlanırken bir sorunla karşılaşmış ve karşılaştıkları sorulara işletmecilerin % 63,2'si desteklemelerden faydalanırken herhangi bir sorunla karşılaşmadığını bildirirken, karşılaşılan sorunlar; sırasıyla bürokratik iş ve işlemlerden kaynaklı sorunlar, fazla miktarda evrak istenmesinden dolayı ortaya çıkan zorluklar ve memurların bilgisiz olmalarından kaynaklı sorunlar olarak bildirilmiştir.

Ankete cevap veren işletmecilerin artırılmasını istediği destekler; yem desteklemesi, besicilik desteklemesi, damızlık desteği, koyun küpeleme desteği, süt desteği, suni tohumlama desteği, arıcılık desteği, hayvan kesim desteği, motorin desteği, programlı aşılama desteği olarak sıralanabilir.

Ankete cevap veren işletmecilerin amacına ulaşmadığını düşündükleri destekleme çeşitleri; yem, mazot, besicilik, erkek sığır kesim desteği, gübre desteği, buzağı desteği, süt desteği, koyun küpe desteği, hayvan genlerinin korunması desteğinin genel olarak geç verilmesi ve miktar olarak az ödeme yapılmasından dolayı yetersiz olarak sıralanmaktadır.

Üreticilerin desteklemelerden zamanında haberdar olmalarını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.

Hayvancılığa yapılan desteklemelerin etki analizlerinin her yıl yapılarak desteklemelerin tespit edilen dezavantajlı yönlerinin giderilmesini, avantajlı yönlerinin de güçlendirilmesini sağlayacak şekilde yürütülmelidir.

Üreticilerin örgütlenmeleri halinde elde edebilecekleri avantajların farkına varmalarını sağlamak üzere yayım ve eğitim faaliyetlerinin sayısı ve niteliği artırılmalıdır.

Desteklemelerde bölgesel farklılıklar da dikkate alınmalı ve özellikle gençler hayvancılık faaliyetlerine özendirilmelidir.

Destekleme başvurularının bürokratik iş ve işlemlere boğulmayacak şekilde basit ve anlaşılır şekilde olmasına özen gösterilmelidir.

Desteklemelerin, hayvancılık işletmelerinin günümüzün modern hayvancılık metot ve teknolojilerini kullanmalarını, hayvan refahına özen göstermelerini ve nihai

ürünlerinin insan sağlığı açısından güvenilir olmasını sağlayacak şekilde yönlendirilmesi gereklidir.

KAYNAKLAR

- Abay, C., E. Olhan, Y., Uysal, F., Yavuz, B. Türkekul., 2005. Türkiye’de Tarım Politikalarında Değişim. *Türkiye Ziraat Mühendisliği VI: Teknik Kongresi*, Ankara, 63-80.
- Ağca, M., 2010. *Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikalarındaki Gelişmeler*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana. 79.
- Akpınar, R., Özsan, M. E., Taşçı, K., 2012. Doğu Anadolu Bölgesi’nde Hayvancılık Sektörünün Rekabet Edebilirliğinin Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 3 (5), 198-214.
- Aksoy, A., 2008. *Doğu Anadolu Hayvancılığının Avrupa Birliğine Uyumu ve Rekabet Edebilirliğinin Analizi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.198.
- Aktaş, A., 2009. *Konya İli Karapınar İlçesi Koyunculuk İşletmelerinin Ekonomik Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya. 85.
- Anonim, 2017. Resmi Gazete, *Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği*.
- Anonim, 2018. *Iğdır GTHB İl Müdürlüğü Kayıtları*.
- Arıkan, R., 2007. *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*. Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara. 418 s.
- Arslan, F., Elibüyük, M., 2012. Bigadiç ve Sındırgı’da Hayvancılık Ekonomisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,15 (28-1), 19-39.
- Aşkan, E., Dağdemir, V., 2015. Devlet Desteklemelerinden Faydalanan Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Üretim Değerini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Erzurum, Erzincan, Bayburt İlleri Örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 21 (2), 69-76.

- Ata, N., 2014. *Türkiye’de Uygulanan Hayvansal Üretimi Destekleme Politikalarının Süt Sığırcılığı İşletmelerine Yansımaları: Burdur İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.110.
- Aydın, E., Can, F.C., Aral, Y., Cevger, Y., Sakarya, E. 2010. Türkiye’de Canlı Hayvan ve Kırmızı Et İthalatı Kararlarının Sığır Besicileri Üzerine Etkileri. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi* 81 (2), 51-57.
- Bailey, D.V., Slade, J., 2004. Factors Influencing Support for A National Animal Identification System for Cattle in The United States. *American Agricultural Economics Association Annual Meetings Denver*, CO-August 1-4,1-29.
- Başpınar, H., 2007. *Hayvancılık Bilgisi*. TC Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 856, Eskişehir, 10
- Bayındır, A., 2008. *Van İlinde Büyükbaş Hayvan İşletmelerinde Bakım Besleme Yöntemlerinin Belirlenmesi ve Çiftçilerin Hayvan Besleme Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Tespit Edilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van. 78.
- Bayramoğlu, H.Ş., 2010. *1980 Sonrası Türk Tarım Politikası: Kamu Yönetimi Açısından Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Malatya. 250.
- Benin, S., Ehui, S., Pender, J., 2003, Policies for Livestock Development in The Ethiopian Highlands. *Environment, Development and Sustainability* 5: 491-510.
- Breiman, L., Friedman, J.H., Olshen, R.A., Stone, C.J. 1984. *Classification and Regression Trees*. Chapman & Hall/CRC, New York,368.
- Can, M., 2011. *Adana İli Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinde Elde Edilen Gübrenin Taban Suyuna Etkileri*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana. 221.

- Curabaz, A., 2009. *Adana İlinde Büyükbaş Süt Hayvancılık İşletmelerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana. 82.
- Çallı, A., 2016. *Türkiye’de Uygulanan Hayvancılık Destekleme Politikalarının Tokat İli Hayvancılık İşletmeleri Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat.109.
- Çomaktekin, F.T., 2009. *Tarımsal Destekleme Politikaları Ve Türkiye’de Uygulamalar (1990 Ve Sonrası Dönem)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 214.
- Daugbjerg, C., Tranter, R., Jones, P., Little J., Costa, L., Knapp, T., Sottomayorand, M., Swinbank, A. 2005. The Visibility of Agricultural Subsidies and Market Illusions in the Common Agricultural Policy: Some Evidence from Farmers' Views in Germany, Portugal and the United Kingdom. *European Journal of Political Research*, 44 (6): 749–766 .
- Demir, N., 2009. *Destekleme Politikalarının Hayvancılık Sektörü Üzerine Etkilerinin Bölgesel Karşılaştırmalı Analizi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.131.
- Demir, N., 2012. AB ve Türkiye’de Hayvancılık Politikalarındaki Son Gelişmelerin Uyum Süreci Açısından Karşılaştırılması. *Alınleri Zirai Bilimler Dergisi*, 23(2),58-63.
- Demir, N., Yavuz, F., 2010. Hayvancılık Destekleme Politikalarına Çiftçilerin Yaklaşımlarının Bölgelerarası Karşılaştırmalı Analizi. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*,41(2), 113-121.
- Deniz, A., 2009. *Hakkari ili merkez ilçede koyunculuk yapan işletmelerin ekonomik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van. 106.
- Eraktan, G., 2001. *Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası*. Uzel Yayınları, İstanbul,178.

- Ertuğrul, C., 2000. Hayvancılık Sektöründe Destekleme Politikalarının Analizi ve Üretim Artışı İçin Gerekli Önlemler. *Hayvancılık 2000 Kongresi-II*, Ankara,43-46.
- Ertürk, Y.E., Yılmaz, O., Yalçın, S., 2015. Livestock Support Policies in Turkey Since 2000. *VI. Scientific Agricultural Symposium "Agrosym 2015"*, Jahorina, Bosnia and Herzegovina. 2019-2027.
- Eyduran, E., 2008. Usage of penalized maximum likelihood estimation method in medical research: An alternative to maximum likelihood estimation method. *Journal of Research in Medical Sciences*, 13 (6): 325-330.
- Gaytancıoğlu, O., 2009. *Türkiye’de ve Dünyada Tarımsal Destekleme Politikası*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 206.
- Gürkan, M., 2012. *Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Desteklerin Üretici Açısından Değerlendirilmesi. Kahramanmaraş İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat. 86.
- Habalı, E., 2010. *Türkiye ‘de Planlı Dönemde Uygulanan Tarımı Destekleme Politikaları; Dünü, Bugünü ve Geleceği*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.144.
- Hatunoğlu, E.E., Eldeniz, F., 2012. 2000 Yılı Sonrası Türk Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm Politikaları. *Sayıştay Dergisi*, (86),27-56.
- Henningsen, A., Kumbhakar, S., Lien, G. 2009. Econometric analysis of the effects of subsidies on farm production in case of endogenous input quantities, AAEA & ACCI Joint Annual Meeting, *Agricultural & Applied Economics Association*, Milwaukee, Wisconsin, U.S.A., July 26-29
- Hozman, S., 2014. *Sivas İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine Üye Süt sığırcılığı İşletmelerinde Hayvan Besleme Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Aydın. 144.
- Kandemir, O., 2011. Tarımsal Destekleme Politikalarının Kırsal Kalkınmaya Etkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 103-113.

- Karakaya, S., 2013. *Türkiye’de Tarımı Desteklemede Doğrudan Gelir Desteği Uygulamasının Etkinliği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 175.
- Koçak, M., 2007. *Kars İlinde Hayvancılık Sektörüne Yönelik Yatırım Teşviklerinin Uygulanmasına Ait Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars. 101.
- Morgan, D., Waterhouse, T. and Wilson, R., 2012. Characterisation of Farmers’ Responses to Policy Reforms In Scottish Hill Farming Areas. *Journal of Small Ruminant Research*, 102, 96–107.
- Narin, M., 2011. 1980’li Yıllardan Sonra Tarım Politikalarındaki Değişiklikler. *Ekonomik Yaklaşım Kongresi: "Türkiye Ekonomisi’nin Dinamikleri: Politika Arayışları*, Ankara, 1-19.
- Nisbet, R., Elder, J., Miner, G., 2009. *Handbook of statistical analysis and data mining applications*. Academic Press is an imprint of Elsevier, UK, 139-146.
- Öztornacı, B., 2013. *Türkiye’de Kırmızı Et Arzının Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana. 91.
- Peşmen, G. ve Yardımcı, M. 2008. Avrupa Birliği’ne Adaylık Sürecinde Türkiye Hayvancılığının Genel Durumu. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 79(3), 51-56.
- Saçlı, Y., 2007. *AB’ye Uyum Sürecinde Hayvancılık Sektörünün Dönüşüm İhtiyacı*. Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: 2707, Ankara, 211.
- Şanal, A., 2013. *Erzurum İli Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Etkinlik Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum. 70.
- Tan, S., Ortan, Ü., Everest, B., 2014. Uygulamada Olan Tarım Politikaları Kapsamında Çanakkale’nin Mevcut Durumunun İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 45–54.

- Tunçez, H., 2011. *Tarımsal Faaliyetlerin Muhasebeleştirilmesinin Türkiye Muhasebe Standardı-41 Çerçevesinde İncelenmesi: Bir Tarım İşletmesinde Örnek Uygulama*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. 260.
- TÜİK, 2018a. İşgücü İstatistikleri, Kasım 2017, Türkiye İstatistik Kurumu Bülteni, Sayı: 27687, Ankara. <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do? Alt id=1004> Erişim Tarihi: 16.02.2018.
- TÜİK, 2018b. Tarımsal Yapı İstatistikleri Veritabanı, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. <http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt id=1003> Erişim Tarihi: 15.01.2018.
- TÜİK, 2018c. Hayvancılık İstatistikleri Veritabanı, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr> Erişim Tarihi: 15.01.2018.
- Türkan, S., 2017. *Iğdır İli Tuzluca İlçesi Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Genel Yapısı*. Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Iğdır.85.
- Uğur, E., 2004. Hayvancılık Sektörü Destekleme Politikaları. *Araştırma ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü Bülteni*, Ankara, 75.
- Uğurtaş, F.T., 2008. *Konya İli Beyşehir İlçesi Doğanbey Beldesinde Besicilik Yapan İşletmelerin Ekonomik Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.75.
- Vural, H., Fidan, H., 2007. Türkiye’de Hayvansal Üretim ve Hayvancılık İşletmelerinin Özellikleri. *Tarım Ekonomisi Dergisi*,13(2), 49 – 59.
- Yavuz, F., 2001.*Tarım Politikası II. Genel Politikalar ve Uluslararası Tarım Ticareti*. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat Fakültesi Ders Yayınları Yayın No:186, Erzurum, 266.
- Yavuz, H., 2016. *Hayvancılık Destekleme Politikalarının Tarımsal İşletmeler Açısından Değerlendirilmesi: Amasya İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat.110.

Yılmaz, S., 2000. Ülkemizde Uygulanan Tarımsal Destekleme Politika Araçları ve Getirilen Yenilikler. *Tarım ve Köy Dergisi*, 133,30-37.

ÖZGEÇMİŞ

27.04.1989 tarihinde Iğdır'ın Tuzluca ilçesinde doğdu. İlköğretimi Iğdır merkez Kazım Karabekir ilköğretim okulunda, liseyi Iğdır MEV Anadolu Lisesinde okudu. 2012 yılında Dumlupınar Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. 2013 yılında Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. 2012 yılında Türk Ekonomi Bankası'nda çalışmaya başladı. 2015 yılından itibaren ise Ziraat Bankası Karakoyunlu Şubesinde yetkili olarak çalışmaktadır. Halen Iğdır Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölümünde lisans birinci sınıf öğrencisi ve Anadolu Üniversitesi Adalet Bölümünde eğitimine devam etmektedir.